

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויקרא - פורים

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויקרא - זכור - פורים

- א אשר קרך - הכל בהשגחה ואין 'מקרה' בעולם
- ג מגילת אסתר - לגלות הנהגת ה' מתחת ההסתר
- ז ונהפוך הוא - מתוך הצרה המציא פדות ורווחה
- ח בדבר המלך - נפלאות השגחה פרטית במעשה המגילה
- ט כי הוא אמר ויהי - כל הנעשה בעולם בציווי ה' הוא
- י דבר ממוכן - כפי הכנתו יקבל השפע ויגש לימים בהשגות גבוהות
- יב נפשי בשאלתי - ממעשה דפורים תראה שהתפילה מתקבלת תמיד
- טו פרשת זכור - סגולת שבת זו ובפרט לזש"ק
- טז ויזנב כך כל הנחשלים - בוחו של עמלק לייאש את בני ישראל
- יז תענית אסתר - סגולת היום לקבלת התפילות
- יח ונתנה תוקף - רוממות יום הפורים
- כב בקשתך עוד ותעש - ביום הזה ימלא הקב"ה 'כל' משאלותינו
- כד מקרא מגילה - חסדים מגולים ורחמים ע"י קריאת המגילה
- כז הדר קבלוה - קבלות טובות בעת קריאת המגילה
- כז איש לרעהו - יום שימת אהבה ורעות
- כח אורה זו תורה - חשיבות לימוד התורה בפורים וביזתר בין מגילה של לילה לשל יום
- כט במשתה היין מה שאלתך וינתן לך - כי אז נפתחים כל שערי שמים
- לב לא יבושו ולא יכלמו - אף בשהוא 'לא ידע' לא יבייש את חברו

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת ויקרא - זכור - פורים

אשר קרך - הכל בהשגחה ואין 'מקרה' בעולם
 אמרו במדרש (אסת"ר ח ה) על הפסוק (ד ז) 'ויגד לו מרדכי
 את כל אשר קרהו', אמר להתך, לך אמור לה,
 בן בנו של קרהו בא עליכם, הרי הוא הכתיב (דברים כה
 יח) 'אשר קרך'. וביאור הדברים הוא, שכל כוחו של עמלק
 לקרר את בני ישראל, שיחשבו על כל דבר כי אך במקרה
 קרהו ולא בהשגחה מיוחדת בחשבון נפלא מאת אבינו
 רועינו². לכן בינם מרדכי את כל היהודים כדי לחזק

א. ברם, אנו מאמינים בני מאמינים שהכל מאתו יתברך, וכבר אמרו קמאי, דתיבת מקרה שווה לאותיות רק מה'.
 הנה כתיב בפרשתו (א א) 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו, וצ"ב, כי עפ"י דקדוק לשון היה לו לומר 'ויקרא ה'
 אל משה וידבר אליו, ומדוע איחר מלכתוב תיבת ה' עד אחר וידבר. ומבאר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע כי תיבת
 ויקרא נכתבה בא' זעירא ונחשב הא' כמי שאינו, וכמו שנכתב 'ויקר' מלשון 'מקרה', וכלומר, ויקר אל משה, כל מה
 שאירע וקרה למשה רבינו, הבין שוידבר ה' אליו, שהקב"ה מדבר אליו בזה ולא פלוני עשהו לו, ואף הוא לא גרם
 לעצמו כל רע, אלא הכל בשליחות ובדבר ה' הוא.

ולא רק במאורע גדול יבינו שיד ה' עשתה זאת, אלא גם בעעניינים קטנים וזעירים המתרחשים דבר יום ביומו
 אין האדם משים אל ליבו שהכל נעשה על פי ה', וזהו ויקרא בא' זעירא, להתוודע ולהגלות שאף עניינים 'זעירים'
 ופחותים מיד השי"ת הם וברצונו.

כדברים הללו דייק הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל בלשון הפסוק (בראשית מב לח) שאמר יעקב 'לא ירד בני עמכם
 כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך', ולכאורה היה צריך לומר 'וקרהו' בלא א', וכלומר ש'יקרה' לו
 אסון, והקושיא תגדל ביותר שאכן מצינו בהמשך כשהרצה יהודה את דברי אביו יעקב לפני ה'משנה למלך' מצרים
 (ה"ה אחיו יוסף) אזי אמר לו 'ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון' בלא א'. אלא ביאורו, כי בני ישראל מאמינים
 שכל 'מקרה' אינו אלא 'קריאה' מן השמים, ועל כן אמר יעקב 'וקראהו' אסון, מלשון קריאה, אמנם 'גוי' אינו בר
 הכי להאמין בדבר, ואינו רואה לנגד עיניו אלא מקרים בעלמא, על כן כשדבר יהודה עם יוסף וסבר שהוא מצרי
 אמר לו 'וקרהו' לשון מקרה.

פעם נענה הגאון הצדיק רבי נחום יאס'ער זצ"ל מזקני וחשובי חסידי שטפנשט-באיאן (נולד והתגורר שנים רבות על
 אדמת רוסיה, ולאחר מכן עלה לעיה"ק ירושלים) להגה"צ רבי נטע ציינווירט זצ"ל בבקרו של יום, היום בבוקר שמעתי 'בת
 קול' מן השמים, הסובבים חששו שמא אירע משהו לבריאותו... אך ר' נחום הסביר מיד את כוונתו - קמתי בבוקר
 ולא מצאתי את מנעלי (אחד מבאי הבית שלא היה כ"כ... הטמינם) וראיתי בזה כמי שנשמע בת קול בביתי ומודיעים לי בזה
 מן השמים שהוטל עלי תפקיד נכבד - לחפש את הנעליים... לאחר כמה דקות שוב נשמע בת קול בביתי - כי
 מצאתי את הנעלים, וראיתי בזה הכרזה מן השמים כי מלאתי אחר התפקיד בשלמות ונגמרה שליחותי...

ב. כתב המהר"ל (אור חדש ד"ה ומאמר אסתר קיים), כי כל ישועתו של אדם באה בשעה שמכיר שמצד עצמו אין לו
 כלום ואין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים, ורק הוא יכול להושיעו ולסמכו. ולכן 'מיחייב איניש לבסומי
 עד דלא ידע', כי במצב שכרות מאבד האדם את כל יכולתו ומרגיש עצמו כ'חסר ישע', שא"א לו בשום אופן להושיע
 את עצמו, אז תהא ישועתו שלימה.

וזה לעומת זה עשה האלוקים - ככל שהאדם מכיר ומרגיש כי הוא 'חסר ישע' באותה מידה תגדל עליו השגחה
 הבורא וישועתו, כע"ז רמז הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (נפש שמשון, תהלים) בפסוק (תהלים קלא ב) 'אם לא שיויתי
 ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי', כי מטבע העולם, שבעוד התינוק קטן תמהר אמו לקראתו על
 כל בכי שיבכה לראות מה אירע עמו ומה צרכיו בזה הרגע, משגדל התינוק מעט, אין אמו בהולה לקראתו אלא
 כשהוא נחבט ומקבל 'מכה' על בשרו. כעבור שנה ושנתיים אין אמו ניגשת אליו אלא כשהוא נופל ונחבט קשה
 יותר... והטעם, כי ככל שהתינוק קטן יותר, יותר הוא תלוי ברחמי וחסדי אמו כי אין בידו לעזור ולהועיל לעצמו
 מבלי עזרת האם, וככל שיגדל התינוק ויתרבה כוחו לסייע לעצמו כך גם תרגיש האם פחות 'אחריות' עליו... כיו"ב
 בדרך משל, הסומך על ה' מתוך הכרה כי 'חסר ישע' הוא בכוחות עצמו, ואינו תולה את תקוותו אלא בבורא העולם
 לבדו, יחיש הקב"ה לישועתו בעגלא ובזמן קריב על צד היותר טוב.

אמונתם בבורא כל עולמים, להורות להם שקליפת עמלק יסודה¹. אלא כל אשר יארע בעולם יש בו סיבה וטעם האומרת שכל הנעשה בעולם אך ב'מקרה' הוא בשקר עליון², ובאמונה זו ימחה זכרו של עמלק.

ביסוד הנ"ל יש שביארו מדוע חייבו חז"ל לבסומי בפוריא, כי כלל ידוע שה'שיכור' אסור לנהוג ברכב (רק היושב לצד המנהיג מותר לשתות אפילו עד שכרות), לכן אנו שותים בפורים להראות שאיננו 'נוהגים' אלא 'מונהגים' בידי שמים, כל הווייתנו ומהותנו בידי ה' נמצאים, ולא לנו הנהגת העולם אפילו בכהוא זה. בימי בחרותנו של הרה"ק הריי"צ מליובאוויטש זי"ע ישב פעם ב'התועדות' שערכו החסידים גם יחד, כעבור כמה שעות נגמר 'משקה', והרי ידוע ש'התועדות' ללא משקה לא שמה התועדות, אלא שמחמת השעה המאוחרת היתה סכנה להלך ברחוב העיר מאימת הגויים, ואף אחד מהמשתתפים לא אבה צאת חוצה, רק הריי"צ שהוא ופחד היו 'תרת' דסתרי' יצא חוצה והחל תר אחר 'משקה'. והנה מרחוק הוא רואה גוי שיכור שרוע על הארץ ולידו בקבוק 'וואדקא' (וודקה), החיש הריי"צ פעמיו, והציע לגוי שימכור לו את הבקבוק, והגוי לא אבה בשופו"א, והגם כשהריי"צ הציע לו עבור הבקבוק סכום 'פי שנים' משויו, ולאחמ"כ גם הציע לו 'ארבעה וחמישה' והרבה יותר מזה, אבל הגוי בשלו - וואדקא קנה ואל תמכור, אפילו בעד סכום של עשרת מונים. סוף דבר שאלו הריי"צ לטעם הדבר, אמר לו השיכור, אפילו אם תתן לי מאה רובל, מה ארוויח מזה, מה יהא בידי- 100 רובל ותנו לא מידי, אבל כשבקבוק זה ברשותי והנני מריק אותו לתוך גופי, הרי כל 'מוסקבה' (עיר הבריה) שלי היא... חזר הריי"צ והכריז, משקה לא הבאתי אבל את ה'רעיון' שבמשקה הבאתי גם הבאתי. והיה הריי"צ חוזר ומספר מעשה זה, והלימוד מזה לעניינו, שמי שיש לו אמונה בהקב"ה הרי 'כל מוסקבה' בידו, ולא דווקא 'מוסקבה'... אלא כל העולם ברשותו, כי שרוי הוא בשמחה וסמוך לבו בטוח בה' שידאג לו לכל צרכיו.

ולא בשמים היא, אלא הדברים שווים לכל נפש, וכמו שאמרו (מכות כד.) 'בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה', והכוונה בזה, שאם ידע האדם שהאמונה היא נשמת אפו, וזה כל החיים הרי יתאמץ להשיגנה. עוד לימוד נפלא למד מכאן הגה"צ בעמ"ח 'משקה ישראל' שליט"א כי כל בר ישראל רואה לנגד עיניו במשך כל השנה, את ארור המן או ברוך מרדכי, כלומר שאינו מעמיד את דרך הנהגתו כפי הטוב והנצרך לו, רק לפי 'מה יאמרו הבריות', פלוני יצחק ממני, ואלמוני יגער בי וכו', אבל ביום הפורים 'חייב אינש לבסומי' - ובזה כל מוסקבה שלו ובידו, אינו שם על לב, מה יאמר ראובן ומה יענה שמעון, ומה תהא תגובתו של לוי וכו', וכל העולם כולו בידו הוא, את אשר נכון עשות יעשה, ואת שאינו נכון וראוי לא יעשה, ותפקידנו בימים אלו, להשיאר גם אחר החג והמועד כשכל מוסקבה בידינו, לא להתפעל משום דבר, רק להתנהג ולעשות ככל אשר הננו יודעים בלבנו ומבינים בשכלנו שכך ראוי וכך יאה עשות, ולאידך לא לעשות מה שאינו ראוי לעשות.

ג. כל כוחו של עמלק לדמות לאדם כאילו יש איזו 'מציאות' מלבד הנהגת הבורא (וכן ייאמר בכל העניינים שהיצר מעמיד את האדם בפני נסיון, בירא"ש ובכל ענין) והוא עומד ומדמה לעצמו כי פלוני הזיקו, פלוני משיג גבולו, פלוני לקח מעמו והפסידו, אין לנו אלא עצה אחת - לעמוד בכוח 'נקודת אמת' של אמונה אמיתית ובזה ינתץ וישבר כל בניני דמיונותיו, וכך אמרו לרמז, דכתיב במגילה כראות המן שמרדכי איננו כורע ומשתחוה לו - נענה ואמר (ה יג) 'וכל זה איננו שווה לי', והפליאה ידועה, אכן, המן זה שוטה רשע וגס רוח היה, אך מהי פשר הכרזה זו, וכי באמת 'כל זה' - שגידלו המלך ורוב עושרו עם רוב בניו, איננו שווה בעיניו מחמת שמרדכי אינו משתחוה לכבודו, וביותר יקשה לפי מה שדרשו חז"ל (מגילה טו:) 'מלמד שכל גזיו של אותו רשע חקוקין על לבו ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שווה לי', והיינו שבאותה שעה שראה את מרדכי - הצביע על אוצרותיו שהיו חקוקים על ליבו ואמר ש'כל זה' אינו שווה בעיניו... אלא ביאורו במשל ל'ליץ' (ליצן) המשחק לעיני כל הקהל ב'בלון' הנפוח, ומראה לכל העומדים סביבותיו כל מיני שחוק ומשחק בצורות נפלאות שהוא בונה מהבלון, היודעים אתם ממי מפחד הלה חרדה עזה ועצומה - מאדם אחד שיבוא עם מחט קטנה וידקור את ה'בלון', אז יתפוצץ הבלון ויתגלה קלונו ברבים שלא שיחק אלא ב'אוויר' ריק שאין בו ממש.

כך המן - זה היצר לדידן, אינו 'מוכר' אלא דמיונות 'נאדות נפוחים' - משאות שווא ומדוחים, ולכן אמר 'וכל זה איננו שווה לי' - כי בעמידת מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה הוא כמחט בלבו של ה'בלון' המגלה שאינו אלא אוויר ודמיון שווא. זוהי עבודתנו בימים הללו מחיית עמלק - לתחוב המחט ולנפץ ה'בלון' של היצר.

ד. יש שאמרו שלכן נפסק לגבי פורים ש'פרוז בן יומו קרוי פרוז' (מגילה יט.), ואילו בשאר יו"ט של גלויות נוהג ה'אורח' הבא מארץ ישראל לחז"ל ולהיפך כמקומו (או"ח תצו ג, ועיי' שועה"ר שם ז-יא), כי בפורים הוא הזמן הראוי

שכל העובר על האדם בחשבון קצוב הוא ולא יתווסף לו אפילו קורטוב של צער אם אינו בחשבון, וכדלהלן.

מגילת אסתר - לגלות הנהגת ה' מתחת ההסתר

בימי הפורים האלה הזמן גרמא להתחזק באמונה בה' כי הוא הבורא והוא המנהיג את כל אשר נעשה, בכל פרט ופרט ממקרי וטבע העולם, ובזה נשתנה הנס של פורים משאר הניסים שנעשו לישראל, כגון יציאת מצרים, ונס החנוכה וכיו"ב, שהם היו מחוץ לדרך הטבע, אך ההצלה בימי הפורים היתה על ידי סיבות שונות וצירופי מקרים בתוך הנהגת הטבע, שלא ראו מתחילה במאורעות הללו כל טובה וחסד, ורק לאחר זמן נגלה לעיני כל שישועתן של ישראל נשמנה בהם, ולכל אחד מהמקרים יש חלק בהצלה הנפלאה.

וזו לימוד לדורות כשאדם 'מצפה לישועתו', לא ישאל 'מה נשתנה' - מדוע גרוע מצבי בפרנסה, בכריאות, בנחת, בזיוגים בזש"ק וכיו"ב, אלא יתחזק ויזכור מעשה דמגילת אסתר איך שניהל הקב"ה את עולמו בחסד וברחמים, והכין מבעוד מועד את הרפואה למכה, וצירף מקרים ממקרים שונים בדרך הטבע להחיש פדות והצלה, וכעין חיבור וצירוף חלקי ה'פאזל' שאחר צירופם נראית תמונת הוד ברוב פאר והדר'. וכך הוא לדורות עולם, שכל אשר יארע עמו בימי חלדו בחשבון נפלא, ומה שסבל לפני כחודש ימים שייך וקשור למה שעבר עליו לפני שבוע, וכולם מקשה אחת מוזקק שבעתים,

ובזה יבואר היטב מה שכתב רבינו שמשון משאנץ (בפירושו לתורת כהנים בחוקתי ג) 'זכור את עשה לך עמלק - שתהא שונה בפוך הלכות מגילה'. וכן הביא בספר שיח שרפי קודש (ה"ג אות ל) שהרה"ק מסאכטשוב זי"ע אמר שחסידי ווארקע נהגו ללמוד כל השנה במסכת מגילה בכדי למחות את עמלק". שכן כל כולה של המגילה חטיבה אחת של השגחה פרטית, וכמו שאמרו משמיה דהגר"א שהרוצה חיוזוק באמונה בכל השנה יעיין במגילת אסתר.

וזכר פירשו בלישנא דגמ' (מגילה ה:) עיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, אין עני אלא בדעת (גרים מא.), והוא מבולבל ואין אור האמונה מתיישב בקרבו - שעניהם 'נשואות' מלשון נישאות ומתרוזמות בקריאת המגילה, שעל ידי קריאת המגילה נשפע עליו בהירות האמונה.

וכמה וכמה הילכתא גיברתא מיסודות האמונה יש ללמוד מתוך מגילת אסתר וכל אותה הפרשה. האמונה בהשגחה פרטית ובשעת ההסתר, וכן חיוזוק האמונה שאין רע יורד מן השמים אלא הצרה עצמה היא המפתח והדרך להביא את הישועה, גם למדנו על תוקף ההשגחה הפרטית בשעה שצרה מתרגשת וזאה על האדם שאז הקב"ה קרוב אליו ביותר, עוד יבואר שאין אדם יכול להרע לשני בלתי אם נגזר עליו מלעילא וכי ה' אמר לו קלל, ואף גם זאת ראינו מתוך הכתובים

להשריש שהכל בחשבון, וגם שהותו של אדם במקום ה'פרזים' אף ליום אחד אינו במקרה ועראי - וכלשון בני אדם 'פלוני נפל בטעות הנה', אלא ליום זה נשלח מן השמים להיות כאן, וכאן מקומו בזו העת לכל דבר וענין. וכמו שאמר הרה"ק האדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע שצריך כל אחד להאמין בכל מקום שהוא נמצא ששם היא חיותו, ואילו היה בזה הזמן במקום אחר בטלה חיותו (ביאורות ישראל הובא כן בשם הרה"ק מרוזין זי"ע).

ה. ואגב אורחא, הרה"ק מקאצק זי"ע אמר לחתנו האבני נזר שלימוד נדרים עם ר"ן מיישר את השכל, עפי"ז אמרו שגם זה נחשב כמחיית עמלק המבלבל את המח בריבוי ה'ספקות', וכידוע ש'עמלק' בגימטריא 'ספק' (240), כי זה כל מהותו לטשטש ולבלבל בספקות להחשיך בהירות האמונה, וכמו שמצינו שמיד לאחר שאמרו ברפידים 'היש ה' בקרבנו אם אין' (שמות יז ז) מיד 'ויבוא עמלק', ומחיית עמלק היא כמשריש בעצמו את האמונה התמימה והברורה. ז. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע היה אומר (ליקוטי הרי"ם מגילת אסתר), וז"ל. כאשר הרגו את ושתי נכנס אחד לבית המדרש וסיפר לפני הלומדים שהרג המלך את ושתי, היו מי שגערו בו 'האק מיר נישט אין קאפ אריין מיט דייע שטותים' (אל תבלבל את ראשי עם שטויותיך) וכן כאשר נלקחה אסתר לבית המלך בוודאי היו מיושבי ביהמ"ד שלא הסכימו לשמוע מדברים אלו, כמו כן לא מצאו שום ענין במעשה דבגתן ותרש באומרם מה לנו ולשטותים (שטויות) הללו, אולם 'בלילה הוא כאשר נדדה שנת המלך' החל להתברר להם כל צירופי המקרים, שהקב"ה ברוב רחמיו הקדים רפואה למכה בנס המלוכב בדרך הטבע, וכבר בשנת שלש למלכו הרעישו המלאכים בשמי מרום שושתי תהרג (כמבואר במגילה יב:), כדי שתבוא אסתר במקומה להציל את בני ישראל מכליה, וגם נסתבב שמרדכי יציל את

וממילא יקבל את הכל באהבה ובשמחה^ח, ובזכות האמונה יזכה לגלות האור שבתוך ההסתר בטבע קנין האמונה והבטחון אינו אלא מתוך ההסתר^ט, כי העולם, ואדרבה בזה הזמן הוא עת מוכשר להתחזק האמונה הבאה מתוך 'ראיית האור' - כאשר האדם

חיי המלך בלא שיקבל תשלום שכר, ורק בספר הזכרונות כתבוהו וממילא לא הספיק המן 'לאמר למלך' לתלות את מרדכי על העץ, כי מיד שאלו המלך 'מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו' ומשם 'תקפו של נס'.

ולא עוד אלא שכל המאורעות שאירעו כל חד וחד בזמנו היה נראה כמי ששורת הדין נותנת שכך יהא, דמה שהרגו את ושתי על אשר הטיחה דברים קשים כגידין ב'מלך' אחשוורוש הרי כן הוא משפט המלכים - שהמורד במלכות אחת דתו להמית, וכן מה שהציל מרדכי את אחשוורוש מבגתן ותרש אין בו כלל חידוש, וכן מה שגידל אחשוורוש את מרדכי - הרי עשה זאת עבור שהציל את חייו מבגתן ותרש סריסי המלך. כללא דמילתא, שכל הנס היה מלובש בטבע, ורק לבסוף ראו איך שהכל היה בחשבון נפלא משמים ממעל.

ומוסיף (שם) החידושי הרי"ם וז"ל. כמו שאז בימי מרדכי ואסתר הייתה תמיהה גדולה שנלקחה אסתר צדקת כזו לבין ערלים, וכל התמיהות, ולמה נתגדל המן כל כך שהכל ישתחו לו, ולמה לא הלך מרדכי ברחוב אחר שלא יזדמן נגדו (נגד המן), ואחר כך נתיישב הכל - שהיה בהשגחה רבה מן השמים. כן יתיישבו כל התמיהות מעתה. עכ"ל.

ח. סיפר הרב זיכערמאן שליט"א רב דקרית ספר שבשנים קודמות שימש כרב בביה"ח מעייני הישועה בב"ב, באחד הימים ביקר הגאון בעל ה'שבט הלוי' זצ"ל בביה"ח - לכבודו נאספו כל עובדי בית החולים יחד עם החולים ומשפחותיהם... בהיותו שם אמר לו הרב זיכערמאן היום נשאלתי שאלה מחולה נואש כבן חמשים שאין בכוחו להזיז אפילו אבר אחד מבלי עזרה מצוות הרופאים - האם יש לו לברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי' כי לפי הנראה אין בידו כל צרכו כלל. הרב וואזנער הבין את אשר לפניו ועלה מיד לבקרו בקומה העליונה, בהיכנסו ניסה החולה לעשות תנועה כמי שקם מלפני הדרת כבוד פוסק הדור והיה גונח ושוחק, שוב גנח ושחק... א"ל הרב בהנהגתך הזכרתי מעשה שהייתי עד לה לפני כשמונים שנה כשלקחני מו"ר רבי מאיר שפירא זצ"ל לבקר עמו את החולה שהיה מצבו קשה עד מאד, משנכנס ר"מ החל החולה מאיר פנים ומעמיד פנים שוחקות בכל כוחו שעמד לרשותו, שאלו ר"מ 'לשמחה מה זה עושה', נענה החולה ואמר - מן הדין היה עלי לקום לכבודו של הרב ולכבדו בכל מיני כבוד ויקר, להגיש 'משקה' על השולחן וכיו"ב, אבל הקב"ה מנע בעדי מחמת חוליי שאין בידי להזיז אפילו אבר קל, על כן אעשה ככל שיש בידי עשות והוא השמייכעל (חיוך) - זאת אעשה באופן הכי נעלה שאוכל, כי אם רק זאת יש בידי עשות הרי זה שליחותי ותפקידי בזו העת - לכבד בזה לבדו את הרב... ואם עשיתי כן השלמתי כראוי את שליחותי שנשלחתי מן השמים לתקופה זאת. אף אתה אמר לו הרב וואזנער, שמועה שמעתי כי מע"כ שאל אודות ברכת 'שעשה לי כל צרכי', דע לך, אם תעשה ככל שיש בידך עשות בזו התקופה נחשבים מעשיך יותר מהבריא שכוחו במתניו ועשה פי כמה וכמה, כי בוודאי קיימת שליחותך... וזהו 'כל צרכי' שלך... הלה שמע את דברי הרב, ונכנסה בו רוח חדשה עד שבתוך כמה ימים החל מהלך על רגליו...

ולדין ייאמר, כי לאו דווקא לחולה אנוש, אלא בכל ענין וענין רוחני או גשמי, שרצה לעשות כך וכך בתורה או בתפילה ו'נתקע' באיזה מקום, או רצה להצטרף לעושי מצווה ולא עלתה בידו, הרי ב'שמייכעל' שלו במקום זה קיים בשלימות את שליחותו בזמן זה.

וכבר איתא ב'מאירי' (שבת ל: וז"ל, 'אע"פ שראוי לאדם לעמוד נכנע ושפל רוח, ראוי לו להעמיד עצמו בשמחה לקיים מצוותיו ולמה שיגיעהו מן השלימות, שאין השכינה שורה מתוך עצבות שהעיצבון מטמטם את הלב וסותם שבילי ההכנה, ולא מתוך עצלות - שקידה והתבוננות, אלא מתוך שמחת הלב ליושר המזגים, ואף דרך החכמים היה בישיבתם לפתוח במילי דבדיחותא'.

ט. הנה מפורסם בשם הג"ר ברוך שמעון שניאורסאן זצ"ל (ראש ישיבת טשעבין) לפרש הזמר 'ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל מאת כל סוכה שוכן בערפלי דהנה אמרה תורה שה'גנב' משלם כפל, וה'גזולן' פטור מכפל, וטעם הדבר, כי הגזולן עושה את מעשיו לעין כל לכן משלם רק קרן, ואילו הגנב מסתיר מעשיו מעין הרואים - אף שהקב"ה רואה את הכל - הריהו עושה עין של מעלה כאילו אינו רואה לכן ישלם תשלומי כפל (מכילתא דר"י משפטים פרשה ט"ו), ומכיוון שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, אם כן ק"ו שהמכריז ומאמין שעין של מעלה רואה בכל עת ושעה, אף בעת שנראה לו כי הסתיר ה' פניו מהביט עליו - הוא עומד איתן באמונתו שהשגחת הבורא על ברואיו לא פסקה מעולם, אדם זה ישולם שכרו בכפלי כפליים מן השמים.

רואה בעיניו את השגחת ה' וניסיו אינה נחשבת כ'אמונה'.

ובדרך זה איתא ב'דרשות חתם סופר' (ח"א קסב:) לבאר מה שאמרו חז"ל (תענית כט.) משנכנס אדר מרבין ומבאר החת"ם כי הפרש גדול יש בין ניסן לאדר, כי בניסן היה הנס שלא כדרך הטבע - ביציאת מצרים, וקריעת ים סוף. ונס כזה פרסומו גדול יותר לפי שעה, (מכאן לשון החת"ם) ומכל מקום אינו מפורסם השגחת ה'

וזה ביאורו ואשרי כל חוכה אשרי החוכה - מצפה לה' בכל זמן ועידן, כי יזכה לתשלומי כפל, מאת כל סוכה - מאת הקב"ה הצופה ומביט ומשגיח על העולם. ומדוע יקבל כפל, כי מאמין הוא שהקב"ה כל סוכה - רואה את הכל, ואפילו כשנראה לו כערפל - בחשכות, יודע הוא שהקב"ה שוכן בערפל הלזה הוא מקבל שכר כפול ממנו יתברך.

עפ"י ביאר הגה"צ ר' אלחנן היילפרין זצ"ל שלכן יש בחג הפורים ב' ימים, שהרי כאמור באותה שעה היתה הסתרה לבני ישראל, והיו יכולים לבוא לידי מחשבה כאילו עין של מעלה אינה רואה, וח"ו 'שכח' ה' את עמו ישראל ומסרם לידי אחשוורוש והמן, ואפ"ה התחזקו באמונה ובתפילה להשי"ת שהוא דואג להם וישיעם, על כן זכו לשכר כפול וקיבלו ב' ימים של יו"ט.

י. ובזה ביאר בספר 'ברית כהונת עולם' (מאמר הסתר אסתיר פ"ז) את דברי הגמרא (מגילה יד.) ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב, וז"ל. גדולה הסרת הטבעת בהיות הנס מתלבש בעולם הטבע, ואפילו הכי יוסר כיסוי הטבע ויתראה מה שלפנים ממנו, וזה 'מחזיר למוטב' ודאי יותר מבחינת מ"ח נביאים ושבע נביאות שהיתה בחינות הנבואה (שלהם) ממה שלמעלה מן הטבע לגמרי, ע"כ. כי עיקר ה'גדולה' במי שמוצא את הקב"ה בתוככי הטבע ומגלהו בתוך ההעלם שבעולם זה נחשב כמי ש'חזר למוטב'.

יא. הנה אמרו חז"ל (תענית כט.) משנכנס אדר מרבין בשמחה, ולאידך כתוב שם 'משנכנס אב ממעטין בשמחה', ונתבאר בארוכה כיצד יש לקיים את ה'מעטין' בחודש אב, ואילו את ה'מרבין' לא ביארו כיצד ובמה יש לקיים, ושמעתי מאחד מצדיקי הדור שליט"א, דמי שבא להתלמד להיות 'רופא' ילמד בתוך הלימודים כדת מה לעשות באיש אשר בלע מידי הרבה תרופות בפעם אחת, כי הבולע הרבה מהם מסוכן הוא שיובילוהו 'משמגר ועד הר הזיתים'... אבל אם אחד יבלע כמות מרובה של וויטאמינים, אע"פ שהדבר גרוע אבל אינו מסוכן כ"כ, ואין 'הלכה' או 'הוראה' מה לעשות באיש כזה. כיו"ב, כשמורים לנו למעט בשמחה, אזי 'להגדיל' ולהרבות את הטיפול הוא מסוכן, לזה הורו לנו הלכה ברורה באיזה דברים למעט - כגון לא להתחתן ולא לבנות בית, כדי שלא יסתכנו בעצבות יתירה, אבל בענין 'מרבין בשמחה' אפילו אם יעברו יותר מהנצרך, אין זה סכנה להיות מאד בשמחה (ואפילו אם יגיע למצב של שמחה יתירה מן השיעור, שכבר 'עבר את הגבול' ואינו טוב) ואין צורך ל'הלכה ברורה' ו'הוראה' מה לעשות ומה לא לעשות כדי למנוע זאת.

ובאמת ידועה התמיהה, מדוע הא דאמרו חז"ל (שם) 'משנכנס אב ממעטין בשמחה' הובא להלכה בשו"ע (או"ח סי' תקנא ט"א), ואילו 'משנכנס אדר' לא נכתב בשו"ע (רק בדברי הגמרא), וכל כך למה, כדי שלא יוכלו לצאת יד"ח השמחה בלימוד ההלכה בלבד ועל דרך שאמרו (מנחות קי.) 'כל העוסק בתורת... כאילו...' רק יקיימוהו בפועל ממש. בדרך צחות שמעתי, שעל כן נקטו חז"ל בלשונם (תענית כט.) 'כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה', ולמה תלו הא בהא, ועוד, במה מתבאר יותר ריבוי השמחה בחודש אדר על ידי שהשוו אותו למיעוט השמחה בחודש מנחם אב, אך הכוונה, דהנה כאשר יראה אחד את חבירו אוכל בשר שמן בתשעת הימים שבין ר"ח אב לתשעה בו, ומשמח ב'כלי זמר' וכדו', בוודאי יצק עליו בקול רעש גדול שהוא פורץ גדר וישכנו נחש (ראה שו"ע או"ח תקנא ט"א), כי אפילו תינוקות של בית רבן יודעים שבימים אלו נהגו איסור באכילת בשר ולשתות יין, וכיוצא בזה 'משנכנס אדר מרבין בשמחה', שאם יראה את חבירו בפנים נפולות יוכיחו על כך בכל תוקף, וידרוש ממנו להסיר העצבון ולשמוח בשמחה של מצוה.

ויש שביארו על פי מה שכתבו התוס' (מגילה ה: ד"ה ממעטין) לפרש מה דאיתא התם (לגבי תעניות) 'ממעטין' שהכוונה 'שלא יהו ששים כלל', וכתבו ש'אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת, דאם כן היה לו לפרש השיעור מה הוא קורא ממעט', ומכך שהגמ' סתמה ולא פירשה את השיעור מוכח שהכוונה היא שממעטים לגמרי, והביא המג"א (או"ח סי'

באר הפרשה - ויקרא - זכור - פורים

בוה אין לו חלק בתורת ה'י. ולכן 'מרכין בשמחה' בזה החודש, כי בשאדם מאמין שהקב"ה עמו (במרוצת ימי חייו) בכל עת זרנע להיטיב עמו, ובכל צעד ושעל אביו רחומו משגיח עליו להיטיב לו, ימלא לבו שמחה וצהלה בגיל זרנן לה'.

זכמה צדיקים התנבאו בסגנון אחד לפרש לשון המשנה (מגילה יז): 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', כי הלומד את המגילה מסופה לתחילתה, כלומר, אחר שבבר ראה את גודל הנס, והרי הוא מתפעל מן המאורעות שהיו בעבר, 'לא יצא' - כי תכלית האמונה שידע גם בזמן ההסתר שהכל לטובה י. וזה נרמז בקריאת המגילה על הסדר דייקא, שעוד בטרם שנראים לעינינו ניסי השי"ת יאמין שהכל לטובה י.

זכך ביאר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה) שמטעם זה לא נזכר שם שמים במגילה, כי כל הנהגת הבורא היתה מוסתרת ומכוסה, אמנם כאשר יתבונן בכל צירופי (התיבות - והיינו צירופי) המקרים יראה מִבִּין השיטין שיש מנהיג לבריה, והוא

בתמידות על כל פסיעה ופסיעה. אבל בניסי אדר, לא נשתנה דבר מטבעו ולא היה שום פעולת אדם ביניהם, והמתבונן בדברים מתחילת סעודת אחשוורוש עד סוף מעשה המגילה יראה בהשגחה נפלאה ובהנהגת סדרי העולם.

וזמשיך החת"ס, שינה הקב"ה מערכת השמים כאשר בן הוא פעולתו עמנו בכל יום ויום, אלא שאין בעל הנס מכיר בניסו... על בן מרכים בו בשמחה - שניכר בו יותר השגחת הבורא הפרטית עלינו. והיינו 'ימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם' (אסתר ט כח) בב' בחינות - א. שיתעורר כל אדם בפורים ויכיר עי"ז נפלאות תמים דעים והשגחתו. והשני בפועל ממש, לא יעברו מתוך היהודים שבכל דור ודור עדיין בן הוא, כי נס זה אינו מעשה שהיה כבר היה, אלא - 'לא יעברו מתוך היהודים' - שעד היום כל הנעשה בעולם ונראה כשבע גרידא, באמת יש בו חשבון נפלא לטובתן של ישראל, וזהו עיקר אמונתנו, כמו"ש הרמב"ן (סוף פר' בא) מי שאינו מאמין

תקנ"א סק"א) דברי התוס' הללו כלפי מה שאמרו משנכנס אב מעטים בשמחה (וכן נפסק במ"ב שם סק"א), ומעתה יש לבאר דברי הגמ' שכשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה לגמרי, כך משנכנס אדר מרבים בשמחה לגמרי, שלא ישייר בקרבו מעט עצבות, אלא כל כולו יהא שרוי בשמחה.

יב. איתא בריש מסכת מגילה (דף ב.) 'מגילה נקראת ביי"א ביי"ב ביי"ג בי"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר', והקשה ה'טורי אבן' (שם) למה הוצרך להוסיף 'לא פחות ולא יותר', הלא כבר מנה את כל הימים שבהם קורין את המגילה, ומכלל הן אתה שומע לאו, שבשאר הימים אין קורין. ובדרך רמז מבאר ב'ברית כהונת עולם' (מאמר הסתר אסתיר פ"א) דהנה ידוע ששם הוי"ה ב"ה העולה בגמטריא כ"ו (26) מורה על רחמים וחסדים מגולים, ואילו השם א-ד-נ-י מורה על הנהגת דין, והוא עולה למניין ס"ה (65). ובאמת אף 'דינים' אלו הינם חסדים ולטובה הם באים, אלא שהם בהסתר.

והנה הגימטריא של י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו יחדיו עולים כמנין שם א-ד-נ-י (-65), ואילו שני הימים (יום שלפניהם - י' לחודש, וט"ז לחודש שלאחריהם) עולים יחדיו למנין כ"ו כמספרו של שם הוי"ה. ובא ללמדנו, שסוד קריאת המגילה היא הנהגת העולם בדרך הטבע הנרמזת בשם א-ד-נ-י, ולכן 'לא פחות ולא יותר' - זה השם הוי"ה (וכמו שנתבאר, שי' וט"ז עולים כ"ו), כלומר כי בכל המגילה לא נמצא שם זה המורה על ניסים גלויים - אלא הכל מלוכש במעשים שבטבע, ללמדנו, כי אף בשעה שההנהגה מוסתרת מעין רואים יאמין שהקב"ה מציץ מן החרכים ומשגיח על כל יהודי בחיבה יתירה, ואף אם בשעת מעשה אינו ניכר שהקב"ה בורא ומקדים את הרפואה למכה, מ"מ כן הוא האמת.

יג. הגה"צ רבי נטע ציינווירט זצ"ל היה אומר, שלומר על כל דבר 'גם זו לטובה' הוא קיום מחיית עמלק, שהרי זוהי דרכו של 'המן' לעמוד ולהכריז 'כל זה איננו שווה לי'.

יד. הוסיף ע"ז הרה"ק מאוסטרובצא זי"ע (בית מאיר פורים ה) ביתר שאת, דאמונה לאחר הנס מצויה גם אצל הנכרים בני אומות העולם, וכמו שכתוב (ח יז) 'ורבים מעמי הארץ מתיידיים', ומעלתם של בני ישראל שהם מתחזקים באמונה בחי החיים גם בשעה שהחושך מכסה ארץ וההשגחה נסתרת, ומאמינים שיש אור גדול תחת ההסתר, בשכר האמונה יזכו לישועת ה' כהרף עין.

לברו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים בהשגחה פרטית^{טו}.
מראשית דבר ועד סופו, וכל העובר עלינו באמצעו של דבר מיד ה' הוא.

ונהפוך הוא - מתוך הצרה המציא פדות ורווחה כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, ח"א דף לב. ד"ה כתיב) דהנה אמרו חז"ל (נדה לא.) 'אין בעל הנס מכיר בניסו', והיינו כי פעמים רבות יקרה איזה מקרה לכלל או לפרט ואינו מכיר שתחת אלו הדברים נטמן איזה ישועה והצלה, וכן נראה בדברי האגרת הזאת - מגילת אסתר, כי בראשית המגילה אנו מוצאים שממוכן זה המן הרשע ייעץ למלך להרוג את ושתי ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה' (א יט), כשהתכוון שבתו תבוא למלך תחת ושתי (תרגום אסתר ה א), אך בפועל הפך הקב"ה את עצתו ולא די שלא נהנה מהריגת ושתי, אלא דייקא עי"ז עלתה אסתר לגדולה והיא היא שגרמה לו להתלות על העץ. והמבין יבין כי הריגת ושתי היה (נס) בעין 'קריעת ים סוף' אלא שאין בעל הנס מכיר בניסו^{טז}. וכן בגתנא ותרש ביקשו לשלוח יד במלך אחשוורוש אך הקב"ה הפך את רצונם ותלו אותם על העץ, וכל זה כדי שיכתב בספר הזכרונות

ובך פירש הרה"ק הבית אהרן (סז: ד"ה בסעודה של פורים) מה שאמרו (תניינא ה.) 'כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם', שכל שאינו מוצא בשעת ההסתר את הפנים של הקב"ה, שאינו מאמין ש'הסתר' זה אינו הסתר אלא מדרכי ההשגחה עליו הרי אינו מכלל ישראל. כי כל עניינו של יהודי לזכור תמיד הן בשעת הטובה והן להיפך ח"ו שהכל הוא מיד ה'.

וכבר אמרו (עיי' ספר קדמון 'וסף לקח' א א) שהנה שם הוי"ה מרומז ב' פעמים במגילה בראשי תיבות - 'יבוא ה'מלך ו'המן ה'יום (ה ד) ר"ת הוי"ה, וכן יוצא צירוף השם מסופי התיבות - 'כי בלת'ה אלי'ז הרע'ה (ו ז), לרמוז שהן כשנמצא ברום המעלה שרק הוא מוזמן לבוא אל המלך והן כשנמצא בבירא עמיקתא כי בלתה אליו הרעה, תמיד אין זה מכוחו ומחמתו אלא הכל הוא מיד ה' המשגיח עליו בכל עת ובכל שעה, ורמוז יש בדבר, למען תדע כי הקב"ה נמצא בכל דבר וענין

טו. ותתיישב בזה הקושיא הידועה, מדוע נקרא שם היום טוב 'פורים' על שם הפור זה הגורל שהפיל המן בעת צרה ולא על נס ההצלה, והלא כל המועדות נקראים על שם הנס, כגון חג הפסח שנאמר (שמות יב כז) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, וכן חג הסוכות - 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' (ויקרא כג א), וכיוצא בו בחנוכה על שחנו מן המלחמה בכ"ה בכסלו, ומה נשתנה בפורים שנקרא על שם הפור, והרבה תירוצים נאמרו בזה. ועל פי האמור יש לומר, שתכלית ומטרת יום הפורים הוא להשריש את האמונה בהשגחה עליונה גם בעת הסתרה כשעדיין חשיכה אופפת אותו ויקבל הכל באהבה, ועל זה מורה ענין 'הגורל' - שמבטל דעתו ומוציא לגמרי את מחשבתו וחשבונותיו, ומשליך יהו רק על השי"ת, ולכן נקרא היום 'פורים' - לפרסם ולגלות כי זהו עיצומו של יום ותכליתו - כי ממנו נקח לעבוד להבין שאין אנו נחשבים אפילו כ'בורג' קטן בכל מערכת הנהגת העולם, רק הכל תלוי ונמצא אך ורק בידי ה', והכל מתנהל ממעל בחשבון טוב ומדוקדק.

טז. עוד מצינו במשנתו של הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ בתחילת דבריו על מגילת אסתר), ועיקר הנס הוא שהקדים הקב"ה וברא את הרפואה באותה שעה שחטאו ישראל, כי לא היה עיקר הנס מה ששמע ה' בקול שוועת עמו בני ישראל בשעה שקראו אליו, שהרי 'אפילו תשובת ניוה קיבל, ולמה לא יקבל צעקת ישראל', וגם הנס של 'ונהפוך הוא' לא היה כל כך חוץ לדרך הטבע שהרי המלך אוהב את המלכה, וגם (מגילה טו:) אחשוורוש הפכפך היה, ועל כן אפשר שיאהב היום את המן ולמחר יצווה לתלותו על העץ.

ועיקר הנס הוא שהרג את ושתי כנגד דרך הטבע, שהרי קפ"ו יום עשה משתה כרצון איש ואיש ולא נשתגע, וביום האחרון נשתגע בשיגעון. וגם ושתי המלכה היתה משוגעת שהפריזה בדברים כנגדו... ולא עוד אלא שעל אותה שעה נגזרה הגזירה - על שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), ואעפ"כ ריחם עליהם הקב"ה והקדים וברא את הרפואה באמצע הסעודה והרגו את ושתי, ועי"ז לבשה אסתר מלכות והיה בידה להציל את ישראל מגזירת המן, נמצא שתחילת הישועה היתה כאשר היו ישראל בדיוטא התחתונה ועסוקים בחטא רח"ל, ללמד ש'בנים משחיתים' - אפילו בשעה שמשחיתים בנים חביבים הם לה'.

ואכן הללו בנו את הכסא הנכסף במשך שלש שנים, בגמר עבודתם כשבאו להעבירו להיכל המלך נתברר שא"א להעבירו ממקומו, והוכרחו להשאירו בשושן, וקבע שם המלך את מקום מושבו, ומאז נהפכה שושן להיות הבירה (שהרי המלך יושב בעיר הבירה), והיינו דכתיב 'כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה בשנת שלוש למלכו', שאז נעשתה שושן ל'עיר הבירה', ותכלית כל זה, כי 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי', ומכיוון שרצו להגדילו בבית המלך - לישב בשער המלך, על כן עברה כל המלוכה לעירו של מרדכי.

המתבונן במעשה זה ישתומם כשעה חדא, וכי מה כל הרעש, ואי משום הכי היה מרדכי יכול לעבור ולהעתיק משכנו אל בירת המדינה, ושם היה 'יושב בשער המלך', אלא ביאורו, שאף את המירחה הזאת רצה הקב"ה למנוע ממרדכי, לכן סיבב שיתאווה אחשוורוש לבנות לעצמו כסא מלכות כשל שלמה המלך, ולא ימצאו מומחים לכך אלא בעיר שושן, ויוכרח לבנות שם את הכסא, באופן שלבסוף יתגלה שא"א להעביר כסא גדול כזה ממקום למקום, וממילא תיהפך 'שושן' להיות 'שושן הבירה'. וכל זה כדי שלא יצטרך יהודי אחד לנדוד מעיר לעיר ולהיטלטל בדרכים, ומכאן נלמד שכל העולם הזה נברא עבור כלל ישראל, וכל הנהגת העולם היא בחשבון מפורט ומדוקדק להפליא". והכל כדי להיטיב לבני ישראל באחריתם, מכאן ילמד כל איש שהוכרח לנדוד ממקום למקום, לא יזעף לבו כי בוודאי 'חשבון' גדול יש בזה בשמים, בוא וראה כמה סיבב הקב"ה למנוע מנדידת הדרך של מרדכי..."

שמרדכי הציל את המלך ובבוא העת יבוא על שכרו יחד עם השפלת המן, כמו כן 'בלילה ההוא' בהגיע המן הרשע לדבר עם המלך בענין העץ אשר הכין למרדכי הצדיק, ורצה להבוות את מרדכי בעיני המלך ולשלוח יד בו, דייקא בעת ההיא פעל א-ל להרים קרנות צדיק ולגדוע קרני רשעים - שהוכרח המן להרכיב את מרדכי ברחוב העיר, ולא עוד אלא דייקא בשעה שנאוותו של המן עלתה לשחקים והתפאר לאמר 'וגם למחר אני קרוי עם המלך' (ו יב) לישב עמו בסעודתו, אז נהפך הכל, ומשם הלך אל מיתתו. כך גם גזירתו הרעה שבכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר תינתן דת להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים נתבטלה ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם (אסתר ט א).

בדבר המלך - נפלאות השגחה פרטית במעשה המגילה

הנה כתיב בראשית המגילה (א ב-ג) 'כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, בשנת שלוש למלכו עשה משתה', ומביא הגר"א מווילנא זי"ע (בפירושו על המגילה פ"א ב) את דברי ה'תרגום שני', ששלמה המלך ע"ה היה לו כסא מלכות מעין כסא של מעלה, וכאשר ישבו עליו פרעה ונבוכדנצר ניוקו ונענשו [ומשום הכי נקרא 'פרעה נכה', כי בעלותו על הכסא הכישו צורת האריה שהיה חרוט על הכסא, ומוה נעשה צולע ברגלו], ובעלות אחשוורוש על כס הממלכה התאוה לישב על כסא כזה, אלא שפחד אחזו לישב על אותו הכסא שהווקו בו קודמיו, מה עשה, חיפש 'אומנים' שיבנו לו כסא אחר כמוהו ורק בעיר שושן נמצאו אומנים ראויים למלאכה קשה כזו,

וללמדנו, שניתן 'להתהפך' ברגעא חדא ולהתקרב אל השי"ת מתוך המצב השפל ששקוע בו, ואז יראה כיצד היתה מוכנה ישועתו גם כשהיה בדיוטא התחתונה. ובכך יש לפרש בלשון הכתוב (ד טו) 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת', שאם 'אבוא אל המלך' יתברר תוקף הנס אשר היה מוכן ומזומן בשעה שהיתה ההנהגה 'אשר לא כדת'. יז. וידוע מה שכתב הרמב"ם (בהקדמה לפירוש המשניות) שיתכן שיכניס הקב"ה בלב אחד לבנות ארמון כליל היופי 'ואפשר שיהיה הארמון ההוא מזומן לאיש חסיד, יבוא באחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קיר מן הקירות ההם, ויהיה לו סבה להינצל ממות', והרי שכבר כמה וכמה שנים מקודם הגין לו הקב"ה את דרך הישועה והסיבה להצילו לחיים.

יח. איתא בגמ' (מגילה טו:) מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו', רבי שמעון בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס, ופירש רש"י, ירגיש שאני צריכה להחניף רשע זה ולזלזל בכבודי. ולכאורה תימה רבתי היא, שלא מצאה זכות לעורר רחמים לביטול הגזירה ולעשות נס אלא ב'טענה' זו שהיא צריכה להחניף לרשע ולזלזל בכבודה, ואם אכן אין שום זכות ח"ו מה יתן ומה יוסיף הדבר הקטן הלזה. אלא כי הקב"ה א-ל אמונה הוא ואין עול כי כל דרכיו משפט', ואין נותנים לאדם צער אלא לפי חשבון מדוקדק כחוט השערה, וכפי מה שנקצב עליו, על כן

המן, מכל מקום לא היה בזה כלל השפלה להמן, אבל, מסבב כל הסיבות סיבב שהמן יגיע לחצר המלך 'בעתו ובזמנו' ממש, ומשם יפול מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ומאז התחילה קרן ישראל להתרומם.

מוסיף בה ה'מלבי"ם' (ב כג ע"ש) שהרי מדרך המלכות לשלם מיד שכר טוב 'כיד המלך' למי שיציל את המלך ממיתה לחיים, ואילו כאן 'לא נעשה עמו דבר' (ורק נכתב בספר הזכרונות), ואיך יתכן כדבר הזה, וכאן ב'השגחה פרטית' נשתמר שכרו לעת צרה להציל אותו ואת כל בני ישראל - ריווח והצלה ליהודים^ט, ואילו היה משלם לו כגמולו בשעת מעשה, לא היה עוזר לו בעת צרה^ק.

כי הוא אמר ויהי - כל הנעשה בעולם בציווי ה' הוא לעולם ידע אדם שאין דבר הנעשה בידי בשר ודם - אף אם נראה כי פלוני עשאו ופלוני הרע לו, באמת מיד ה' הוא כי הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. וכך כתב המהר"ל (אור חדש אסתר) על דרשת חז"ל (מגילה יא.) 'הוא אחשוורוש - הוא ברשעותו מתחילתו ועד סופו'. ולכאורה צריך ביאור, הרי מצינו שהרבה

עוד מצינו ענין 'השגחה פרטית', כדכתיב (בפרק ו) 'בלילה ההוא נדרה שנת המלך, ויאמר להביא את ספר הזכרונות... ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה... ויאמר המלך מי בחצר, ובאותו רגע - והמן בא לחצר בית המלך, ויאמר המלך יבוא - ויבוא המן, ויאמר לו המלך 'מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו', והשיב מה שהשיב, ומכאן תוקפו של נס ואתחלתא דגאולה. ועתה נחזה - שאם היה המן מקדים לבוא אפילו בכמה רגעים קודם לכן, היה שומע מבעד לחלון את שאלת המלך 'מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה', ופשיטא שלא היה עונה למלך - 'יביאו לבוש מלכות וכו'', שהרי היה מבין שכוונת אחשוורוש היא לייקר ולכבד את מרדכי שונאו. לאידך, אם היה המן מאחר לבוא אפי' בכמה רגעים [ובפרט שממדת דרך ארץ אין לבוא אל המלך באישון לילה, אלא ששנאתו את מרדכי קלקלה את השורה], לא היה עומד בחצר בשעה ששאל אחשוורוש 'מי בחצר', אזי מסתברא שהיו קוראים לאחד העבדים שהיו שם באותה השעה, והיה המלך שואלו 'מה לעשות באיש וכו'', והיה עבר זה עונה לפי השגותיו - להעניק לו שדה במתנה וכיוצא בו, ואף את"ל שהיה משיב כעצת

אמרה אסתר, שמא צער זה שאני זקוקה להחניף להמן ולזלזל בכבודי אינו בחשבון הגזירה, וממילא לא תוכל הגזירה להתקיים, ואף אם שורת הדין ח"ו להשמיד להרוג ולאבד, אך כן הוא הנהגת המקום ב"ה שלא להוסיף אפילו קורטוב של צער יותר מכפי הנגזר מלעילא.

יט. והיינו שהקב"ה הכין את הישועה בחשבון מדוקדק ולא הקדים את המאוחר ולא איחר את המוקדם אפילו ברגע כמימרא. ומכאן לימוד נפלא לכל בר ישראל, בל יתאונן לאמר, כבר שפכתי כ"כ הרבה תפילות על ענין פלוני, כ"כ הרבה מעשים טובים הרבתי, ועדיין לא נראית קצה ישועתי לבוא, מדוע אינני רואה כל תוצאה טובה מהתפילות והסגולות וכו"ו, כי אדרבה הקב"ה סופרן ומצניען לעת זמן הנכון, יבוא יום ותראה כמה נתרבית הטובה הבאה עליך בעד המתנה זו...

כ. מעשה באחד מגדולי תלמידי מרן הבעש"ט הק' זי"ע שעקצו פרעוש באמצע שנתו, וכאשר הרגיש בצער העקיצה קפץ בבהלה ממיטתו והקערה שהכין סמוך למיטתו לנטילת ידים נהפכה על פיה, ורוב המים נשפכו על הארץ, מיד נטל ידיו עם שארית המים שנשארו בתוך הכד, ויצא ממיטתו לבדוק מה קרה, והבחין שהיו גחלים לוחשות סמוך לבגדיו, ואלמלא היו המים נשפכים ומכבים את הגחלים היתה האש אוחזת בהם ומכלה את כל הבית, ובלבו הודה להקב"ה על הנס שעשה עמו, ויהי כאשר חזר למיטתו הבחין שקורות הבית שעל גבי מיטתו נפלו ונס גדול הוא שהייתה המיטה ריקה. עתה הודה להקב"ה על שני הניסים שגמל עמו הקב"ה בזה אחר זה. למחר סיפר לרבו הבעש"ט על שני הניסים שאירעו עמו, נענה הבעש"ט ואמר 'זכית לכך בגלל האמונה, כי מי שחי באמונה בהקב"ה, ויודע שאין שום דבר המתרחש מאליו, ואף כל הטבע בהשגחה פרטית הוא, אזי זוכה שמראים לו שכל המעשים המתרחשים עמו הם ניסים מן השמים', ולדידן ייאמר, אף מתוך השינה - כשאין מצבו שפיר עליו, ואינו רואה כי אם פרעוש (או 'אדם' הדומה לו) שעוקצו, מים שנשפכו וקורות ביתו שנפלו, יתחזק להאמין בהשגחת הבורא שהכל בחשבון מדוקדק, ויבטח בהשי"ת שרק הוא יתברך מסבב כל הסיבות, ויש טעם מיוחד וחשבון מפורט לכל דבר ומקרה המתרחשים בעולם.

ב'רמוז' קאי על 'מלכו של עולם'. אלא אדרבה, פשוטו של 'המלך' היינו מלכו של עולם, הוא עשה את כל הנכתב במגילה - שאחשוורוש פעל מה שנגזר עליו ממלכו של עולם - שהיה נראה כמי שעושה איזה דבר ובאמת אף 'מעשיו' של אחשוורוש בדבר ה' נעשו.

כדבר ממוכן - כפי הכנתו יקבל השפע ויגש לימים בהשגות גבוהות

בתיב במגילה (א כא) 'ויעש המלך כדבר ממוכן', איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (ב"א סט. ד"ה ויעש

המלך) ע"פ מה שידוע דכל מקום שזכר במגילה המלך הכוונה הפנימית היא למלך מלכי המלכים הקב"ה, וזהו פירוש 'ויעש המלך' שהקב"ה נותן לאדם ליהנות ולקבל מן ה'יו"ט (וכן מכל מצווה) 'כדבר ממוכן', היינו כפי מה שהוא מכין את עצמו בטרם יבוא היום טוב²¹.

טובות עשה אחשוורוש לאסתר ומרדכי ולישראל, ונראה כאילו רק מתחילה היה רע אבל לבסוף נעשה טוב, ומדוע אמרו 'ברשעותו' מתחילה ועד סוף. אלא ביאורו, כי אכן, מצד עצמו היה רשע מתחילה ועד סוף, וכל מעשיו - הן הרעים מתחילה והן הטובים שלבסוף, מאת ה' היו - הקב"ה גור את הגזירה והוא עצמו ביטלה, ולא מצד אחשוורוש כלל, (ומסיים בזה"ל) ודבר זה בא להזכיר בתחילת המגילה²² - להודיע, כי כל הנעשה במגילה מבאן ואילך היה מן השי"ת²³.

ובזה ביאר המהר"ל (אור חדש בהקדמה), מה שאמרו חז"ל (מגילה טו:) ש'המלך' האמור במגילה הכוונה ל'מלכו של עולם' (ותמוה מדוע רמזו שם 'מלכו של עולם' ברשע כמותו ולא במרדכי. אלא, כי אדרבה בא לומר) שלא תמעה לומר שלפי פשוטו מדבר 'המלך' באחשוורוש, ורק

כא. וזהו שאמרו (אור"ח תרצ"א ס"א) 'מגילה צריכה שרטוט', כלומר, לשרטט ולהעמיק בלב את ה'נקודה' העיקרית שהכל בידי שמים, וכבר דרשו דורשי רשומות כי 'נקודה' ר"ת 'זויל נאר דו קענסט העלפן' (כי רק אתה יכול לעזור)...

כב. ובזה מבארים את ענין שינוי המלבושים בפורים - שנראה לו זה האיש כראובן ובאמת אינו אלא שמעון, להורות כי כל הנעשה בעולם נראה לו שנעשה על ידי פלוני, ובסיבה פלונית, אך באמת הכל מאת נורא עלילות, שהקב"ה מסבב הכל כרצונו להביא לידי התכלית הנרצית לפניו.

וזהו ענין 'לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', שבכל השנה נדמה לאדם שיש לו שונא המציק לו, והוא 'ארור המן' הפרטי, לאידך גיסא פלוני המיטיב לו הוא 'ברוך מרדכי' שלו. ובפורים צריך להגיע למצב שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי - שלו, כי אין כאן לא שונא ולא אוהב, אלא בין הטובות ובין הרעות כולם מאת הבורא ית"ש המסתתר תחת זה ה'המן' וה'מרדכי' להרע או להיטיב לו.

מכאן תבין את דבר המעשה, להרה"ק השרף רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע היה מאן דהו שהיה רודפו עד חרמה, ומיצר ומציק לו במאד מאד, לימים חלה היהודי ונפל למשכב, מיד החל השרף לשפוך תפילות בעושר לרפואת ההוא גברא, ואף התענה תעניות לזכותו, ויראו כל העם ויתמהו מאד, בשלמא מה שהרבי שומע חרפתו ואינו משיב נוחא, אבל מדוע יקרע שערי שמים בעדו, ענה להם, לא זה האיש 'רודף' אותי - אלא הוא שליח מן השמים העושה שליחותו, אם ימות זה יעמוד אחר במקומו, ומי יודע מי יהא הרודף החדש ומה יהיו מעשיו, נוחא לי שיישאר זה רודפי אחר שכבר מכירו אני ואת תחבולותיו...

כג. וכבר אמר הגר"א זי"ע לפרש הפסוק (ישעיה ו ב) 'יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', דהנה פירשו חז"ל (בר"ר נו ג) מדוע נקראת סכין של העקידה 'מאכלת' - על שם שישראל אוכלים מתן שכרה, וקשה, הרי 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא' (קידושין לט:), אלא ודאי אין בני ישראל אוכלים מפירותיה של עקידת יצחק עצמה, רק מכל יגיעתו ועבודתו שטרח אברהם אבינו סביב המצווה - בהילוכו שלושת ימים עד ראותו את הר המוריה ובעצם העלאת בנו יחידו ע"ג המזבח, כי על ההכנה והטירחה אודות המצווה יש שכר גם בהאי עלמא, ולכן סיפרה לנו התורה את כל ההכנות והזריזות שעשה לקיים מצות עקידה, השכים בבוקר וחבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי עולה, להודיענו כי מכל זאת אנחנו אוכלים בעולם הזה. וזהו אומרו 'יחינו מיומיים' כי בשכר אותם שני ימים שהלכו עד לעקידה יאכלו בני ישראל אף בעולם הזה, ואילו 'ביום השלישי' - זה מעשה העקידה גופא, 'יקימנו ונחיה (רק) לפניו' דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קול אליהו וירא אות טז).

הרה"ק רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע היה אומר בשם המגיד מזלאטשוב זי"ע, דהנה דרשו חז"ל (מגילה טז.) מאי דכתיב (אסתר ו ד) 'והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין

צא ולמד מדברי הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע (בית יצחק לפורים), על דברי המשנה (מגילה ב.) 'מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג' והם שלשה ימים שקודם הפורים, והיינו כי בפורים היה 'מתן תורה' שהרי קבלו בני ישראל את התורה מאהבה, (כמו שדרשו חז"ל בשבת פח.) וכשם שבמתן תורה ניתנו להם שלשת ימי הגבלה

לו - תנא, לו הכין, שהכין את העץ לתלות את עצמו עליו, ושאל הרה"ק מדוע הוציאה הגמ' את המקרא מידי פשוטו שהכין את העץ למרדכי, אלא, כי הכנה לא שייך אלא לדבר מצוה, והרי לתלות את מרדכי עוון גדול הוא, אלא על כרחק לדרוש ש'לו הכין' - לתלות את המן, וזה אכן מצוה גדולה (הובא בחשבה לטובה לפורים).

את ההכנה יערוך מתוך השגה כי הימים הבאים גבוהים ורמים וביד האדם לצאת מהם כש'רווח נקי' בידו, הן ברוח הן בגשם, מסופר שפעם יצאו הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב והבעל התניא זי"ע לקבץ מעות לצורך פדיון שבויים, ולא פסחו על שום אחד מבני העיר, ואפילו על הדל שבדלים. והגיעו לעני מרוד אשר התגורר בבית קטן המט ליפול, ובקשו ממנו שירים אף הוא נדבתו, אמר להם וכי אינכם רואים את מצבי השפל עד שאתם מבקשים ממני תרומתי. שאלו רבי לוי יצחק 'מהיכן ירק זה חי', כלומר מהיכן פרנסתך, השיב העני כי הולך הוא ללקוט את בגדי העשירים אשר משליכים אותם לאשפה ונוטלים וגוזרם ומתקן מהם 'שמאטעס' וסמרטוטים להטליא בהם בגדים וכדומה, ואח"כ מוכר אותם בעד כמה פרוטות המספיקות בקושי כדי קניית לחם לקיום הגוף, ומאין לו ליתן להם כאשר לרש אין כל חוץ מהלחם אשר הוא אוכל. נענה לו רבי לוי יצחק אם כן איפוא תן לי שמאטע אחד ונתן לו, מיד אמר הבעל התניא תן גם לי אחד, תמה עליו העני על בקשתו, אך הבעל התניא הכביר עליו דברים בגודל מצות פדיון שבויים וכמובא ברמב"ם שאין מצוה כדוגמתה, ונתן לו. שוב ביקש הקדושת לוי עוד אחד וחוזר חלילה עד שנטלו ממנו את כל 'רכושו'.

אחר הדברים האלה אמרו לו, דע לך כי מן השמים גזרו עליך 'עשירות' - זהב וכסף ואבנים טובות לרוב, אלא שעד עתה נמנע ממך השפע הואיל וכל עסקך היה ב'שמאטעס' וממילא חששו שתמשיך לנהוג כיוצא בזה גם בכל האוצרות הגנוזים ומיועדים עבורך, אך עתה משנטלנו ממך כל אותם בגדים מטולאים כבר יוכל כל השפע להגיע אליך, אך ראה לנהוג בהם כראוי להם.

ולעניינו יאמר, כי חג ה' לנו, ימי הפורים, ומצפה עבורנו אוצרות יהלומים ומרגליות טובות ללא גבול, וכדכתיב (ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים' בפועל ממש, והנס מתעורר בזמן הזה מחדש כפי שהיה בימים ההם ממש, ואף בימינו אנו יש 'ונהפוך הוא' כפשוטו - לבטל כל גזירות קשות ואכזריות ולהמתיק הדינים ולרחמים ולרצון, אם נתעסק ב'שמאטעס' אין לך 'שוטה' גדול מזה - המאבד מה שנותנים לו בעד פחות מ'נזיד עדשים', הקב"ה מצפה ומייחל שנחדל להתעסק בדברי הבל בכדי שיוכל להריק עלינו ברכה עד בלי די - ונהפוך הוא בלבוש מלכות תכלת וחור, לא שמאטעס ובלויי סחבות ח"ו.

עוד בה יאמר, בענין ההכנה, שעל האדם להכין את 'ראשו' לקראת המועד ולקראת מה שהמועד מרמז ואומר לנו, וכבר הובא משל ב'חשבה לטובה' מהרה"ק רבי העניך זי"ע (מערכת סיפורים) לאדם אחד שהיה בטבעו מפוזר ומפורד, בכל לילה בעלותו על יצועו לשינת הלילה היה מפזר את בגדיו לכאן ולכאן עד שהיה טובע בתוהו ובוהו. והיה הדבר מפריע לו ביותר בעת קומו משנתו, כי כל עוד שלא היה מסובב את הבית מאה פעמים לא היה מוצא את בגדיו, והיה מאחר בבואו לעבודתו. פעם שפך לבו בפני ידיו, ייעצו הלה עצה טובה שבכל לילה יקח לידו דף וקולמוס ויכתוב בפרטות היכן הניח כל דבר ודבר, וכך עשה, בלילה הראשון כתב 'את כתונתי הנחתי על השולחן, את הפוזמקאות על הספסל', וכך כתב את כל בגדיו, וסיים את מכתבו 'את ראשי הנחתי במיטתי' ושכב לישון. בבקרו של יום לקח את הפיתקא בידו ואכן בתוך כמה דקות מצא את כל בגדיו, לאחמ"כ מצא כתוב בפתק 'את ראשי הנחתי במיטה', פנה האיש למיטתו ולא מצא לא את ראשו ולא את עצמו, החל זועק ומייל וואו בין איך... וואו איז מיין קאפ... וואו בין איך... (היכן אני... היכן ראשי...) משל זה מוכיח לדרכם של הבריות, שאף שמרבים הם בכל מיני הכנות ועניינים מכל מקום 'את הראש' את עיקר הנקודה הפנימית הרי הם מפסידים. ולאחר מעשה הנו זועק היכן אני והיכן ראשי.

אמנם, אם כבר אתא ובא היום הגדול ולא הכין עצמו, יתחזק בדברי הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע (פורים, ד"ה חייב אדם לבסומי) בדיוק לשון הכתוב (אסתר ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים', שלא כתיב 'להזכיר ולעשות' בלשון עתיד, אלא 'נזכרים ונעשים' - שמשמע שנזכרים ונעשים מאיליהם ואפילו בלא הכנה.

נפשי בשאלתי - ממעשה דפורים תראה שהתפילה מתקבלת תמיד

עיקר גדול יש ב'קריאת המגילה' - ללמד לבני ישראל שהם קרובים אל ה' והוא שומע תפילתם באהבה, וכמו שכתב הרמב"ם בהקדמה לספרו יד החזקה (בסוף מנין המצוות) 'וצונו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתנו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים, שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ד ז) זמי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו'.

להבין עצמם לקראת קבלת התורה, כך קבעו שלשה ימים לפני פורים כג' ימי הגבלה - שבהם יוכל האדם להתכונן בראוי כדי שיהא מוכן ומזומן ליום הנשגב והגדול הזה"ה.

ויש שלמדו מהגמרא (מגילה ל.) 'כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה', עשיה זה פורים וזכירה זו קריאת פרשת זכור, ולא מצינו בשאר מצוות שמקדימים 'זכירה' לעשיית המצוות, ולרמזו לן שרק ע"י הזכירה וההכנה מתחילה יוכל לקיים 'עשיה' הפורים.

כד. בגישתנו לערוך סדר פורים כיצד, נזכיר מה שסיפר הגאון רבי חיים קרייזווירטה זצ"ל גאב"ד אנטווערפן, בימי המלחמה ניגש אליו אחד מעשירי בני ישראל, וכה אמר לי הנה אנכי הולך למות (כשנשלח לכבשונות יחד עם רבבות אלפי בני ישראל למות על קידוש ה') אבקשך, היות שחנני ה' בעשירות גדולה, ומעות הרבה שמורים עבורי ב'חשבון' בבנק שבמדינת שווייץ, אגלה באזנך את ה'קודים' - שע"י ניתן להוציא את המעות, ולכשתמצא אחד מיוצאי חלצי שישאר בעזהשי"ת בחיים תעביר לו את הפרטים הללו, כדי שיקח את שלו ויתפרנס בכבוד.

עברו שנים רבות לאחר המלחמה והגר"ח לא מצא שם ושארית לאותו יהודי, ואף לאחר חיפושים שונים לא עלה בידו למצוא אחד מיורשיו. ויהי מקץ עשרים שנה מצא הגר"ח איש יהודי עני מרוד הלבוש בבגדים קרועים, מן השמים נדבר הגר"ח עם זה העני ובתוך הדברים גילה כי 'מצא את שאהבה נפשו', כי הלה בנו של אותו יהודי שמסר לו את מספר חשבון הבנק שלו בשווייץ, מיהר הגר"ח להשיב את ה'אבידה' (אחר שחקר היטב כי כנים הדברים) ... ומסר לו את הסימנים, ואכן, הלה הצליח למשוך סכום כסף אדיר שהפקיד שם אביו שנים רבות קודם לכן. אז נענה הגר"ח ואמר, זה כעשרים שנה שהלה מסתובב בבגדים בלואים וקרועים כשבאמת גביר אדיר הוא, אלא שהוא לא ידע מן האוצר שהיה בבעלותו. כך עלינו להשתדל שלא לדמות לאותו הלך, כי ימים קדושים אלו הינם אוצרות גדולים מוכנים לפנינו, באשר ניתן בידינו הכח להוציא ולמשוך מהם השפעות גדולות ורבות בגשמיות וברוחניות, אוי לו למי שבסכלותו מסתובב כעני בפתח, ואינו הולך לפתוח את האוצר.

שמעתי על יהודי נכבד מחשובי ת"ח שבדורנו שלדאבון לב בהגיעו לגבורות חלה באלציימער ל"ע, והנה חכמי הרפואה המציאו סממני מרפא (כדור) שמועיל לחולים אלו למשך כשבע שעות (אין לבלעו אלא אחת לג' ירחים) אלא שהרוצה כדור זו עליו לשלם כמה אלפים... ע"כ בהגיע עת דודים כשנישא אחד מנכדי הת"ח נתאספו צאצאיו וכ"א שילם ממיטב כספו ויחדיו השלימו וקנו כדור אחד כזה שיבלענו אבי המשפחה כחצי שעה קודם החופה וכך במשך כל ליל החתונה יהיה בבריאותו השלימה, מיד כשבלע הרפואה פתח גמרא גדולה וישב ללמוד בהתלהבות עצומה כמנהגו בשנותיו הבריאות, ואף כאשר יצאו בני המשפחה לחופה לא אבה לילך עמהם, רק 'חטף ואכל' עוד דף גמרא ועוד דף גמרא. מכיוון שכן שאלוהו בני המשפחה, אבינו מורינו, מה אירע לך, מדוע נחבאת כאן בין דפי הגמרא ולא תצא לשמחת נכדיך, נענה הזקן ואמר, אם יצאתי מכלל שטות ונכנסתי לכלל הברואים וכי לא אתפוש את הגמרא בשתי ידיים... כיו"ב מסובבים להם באי עולם כחולי אלציימער ל"ע, כי נשלחו מן השמים - איש איש ותפקידו בעולם הזה, ולמעשה... מסובבים הם בעולם כמי שאחזו... ושוכחים לגמרי מה תפקידם ושליחותם, אך בבוא איזה זמן גבוה כדוגמת הרפואה הנ"ל, אם בר דעת אתה, רוץ לאהלי תורה ועבודה, והתפקח משכרותך ושכחתך, ועזוב כל השטויות... כה. ולא יתייאש מתוך מחשבה כי רחוק ממנו הדבר, כי סיוע גדול יש בימים גבוהים הללו, אין לו אלא להיכנס בכלל המקבלים עול מלכות וה' יגמור בעדו. משל נאה המשיל לזה הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למדרגות הגדולות הנוסעות מאליהם בכח העלעקטריק (מדרגות נעות) ופעמים ששני אנשים יעשו כברת דרך עד המדרגות הללו זה יעלה ויבוא עד למעלה למעלה, ורעהו ישאר עמוד למטה. והנפקא מינה ביניהם, שזה הראשון פסע עוד 'פסיעה קטנה' אחת והעמיד עצמו על המדרגה הראשונה, וממילא הובילוהו המדרגות מאליו למעלה, אך זה השני החסיר פסיעה זו ונשאר למטה... אף לדין העושה פסיעה זו יעלה ויגיע לתכלית טוב, ואם לאו...

כו. לפי דברי הרמב"ם ביאר הגרי"ז מבריסק זצ"ל (פניני הגרי"ז עמו' פג) מה שאומרים בפיוט 'שושנת יעקב' אחר קריאת המגילה 'להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך' [ובפשטות אינו מובן ענינו להכא, אמנם

אפשר לקורעה ולבטלה ע"י צעקה וזעקה אמיתית מעומק הלב.

אנב אורחא למדנו, שרק על ידי תפלה בעולם הזה בטלו הגזרות, דהא כל השבעה רועים לא הצליחו להמתיקה כי אם בכוחו של מרדכי שהתפלל עליהם בעולם הזה, וכן לא הועיל מה שהתורה חגרה שק [כאמור בתחילת המדרש שם] והאבות הרבו והפצירו בתפלה בעולם העליון, כי רק על ידי תפילת כלל ישראל בעולם הזה אפשר לפעול ישועות ולבטל גזרות רעות^{יג}.

ולא יסמוך עצמו על שום מקור עזרה וישועה בלתי על ה' לבדו, כדברי המהרש"א על דברי הגמרא (מנילה טו): שכאשר הגיעה אסתר לחצר בית המלך הפנימית נסתלקה ממנה שכינה, 'אמרה א-לי א-לי למה עזבתני' (תהלים כב ב), שמא אתה דן על שונג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו 'כלב', שנאמר (שם פסוק כא) 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי', חזרה וקראתו 'אריה', שנאמר (שם כב) 'הושיעני מפי אריה', והדברים סתומים ואומרים דרשני, מה לי איך כינתה את אחשוורוש בתפילתה, וכי משום שקראה את אחשוורוש כלב נסתלקה ממנה שכינה, מה ענין זה לזה [ובפשטות הכוונה, מפני שהיתה צריכה לחלוק כבוד למלכות], ומבאר המהרש"א (ד"ה ואמרה) עומקה של אגדה זו, דאינו דומה הבורח מן הכלב לבורח מן האריה, כי בראות האדם כלב לפניו יבדוק תחילה במהותו של כלב - מה גודלו ומה חזקו ולפי"ז יחליט

וכך איתא במדרש (אסת"ר ז יג) וז"ל. באותה שעה (שנגזרה הגזירה בימי המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים), רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם, עד מתי אבות העולם רדומים בשכינה, ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה, כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר, ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים, אמרו לו, מפני מה, אמר להם מפני שנתנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם, מה אנו יכולים לעשות, חזר אליהו ואמר לו למשה, אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית וכו', אמר לו משה, כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו, כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, אמר לו רועה נאמן, כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא התומה תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא שיהיה, אמר לו בטיט היא התומה, אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הדא הוא דכתיב (ד א) 'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ויקרע מרדכי את בגדיו'. והאריך ה'קדושת לוי' (פורים. קדושה שלישית) ללמוד מכאן בגודל כח תפילתם של ישראל שאף גזירה שנכתבה ונחתמה בטבעת המלך

להאמור יובן], שזו תכלית מצות קריאתה, לדעת שהקב"ה עונה לעמו ישראל בעת שוועם אליו, וכל הקווים והחוסים בהשי"ת לא יבושו ולא יכלמו, וכפירוש רש"י בתהלים (לד כג) 'ולא יאשמו כל החוסים בך - לא יתחרטו לאמר אשמונו שחסינו בך', פירוש שאף אחד לא יתחרט על מה שבטח והשליך את יהבו על הקב"ה.

איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תהלים) על הפסוק (לא כה) 'חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה', וז"ל: כדאיתא להודיע שכל קוץ לא יבושו, אפילו אותן שאינם ראויים מ"מ החוסים בהקדוש ברוך הוא לעולם לא יבושו, וכמו כן חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' אפילו מי שאינו ראוי, ע"כ.

כז. איתא מהרה"ק משינאווא זי"ע (דבר"י פורים ד"ה ואתם כתבו) וז"ל. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב (אסת"ר ח ח), דהנה לסמוך על הנס אסור כמאמרם (פסחים נ): לאו בכל יומא מתרחיש ניסא, וגם לומר שהעולם מתנהג אך בדרך הטבע יכולין לבא מזה לאפיקורסות ח"ו אלא צריך לידע שהעולם מתנהג בדרך הטבע והנס יכול לבא ע"י תפילות. וז"ש 'כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך' - זו תפלה כמ"ש (בראשית כא לג) 'ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם', וחתמו בטבעת המלך - היינו שילכו בדרך הטבע, ודעו, כי 'כתב אשר נכתב בשם המלך' - היינו ע"י תפלה, ונחתום בטבעת המלך' - עם הטבע ג"כ 'אין להשיב', על זה (התפילה) אין יכול להיות קטרוג ח"ו ויכול להוושע.

והתפילה מתקבלת ביותר כשהיא בוקעת ועולה ממעמקי הלב, וכמו שמבאר המלבי"ם (ו) (י) מה שאמרה זרש 'אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו', ולכאורה מן התימה שכך תאמר זרש לבעלה המן דברי ייאוש המשברים רוחו במקום לעודד אותו, לחזקו ולייעץ לו עצה טובה. אלא מבאר המלבי"ם, כי זרש אמרה להמן הנה עיניך הרואות כי החלות לנפול לפניו והיינו משום שמרדכי עסוק בשקו ובתעניתו ומתפלל וזועק לאלוקיו שיושיעו, אם כן אין לך עצה אלא לגרום לו להפסיק להתפלל, רק באופן הזה תוכל בו אם תפול ותכניע עצמך לפניו עד שתתנאה דעתו ויפסיק מתפילתו ותשובתו אז תגבר ידך לעשות חיל, אבל כל עוד שתלחם בו כן ירים ידו בתפילה, והיינו שעל ידי שהמן יכנע ויפול בפניו שוב לא תהא תפילתו של מרדכי שלימה, שהרי יראה שמתחיל לזרוח שוב השמש וכבר אינו שרוי בחשיכה גדולה כ"כ, ותפילה כזו לא תועיל כ"כ וממילא יוכל המן לגבור עליו.

נוראות מצינו בתנא דבי אליהו (פרק ב) וז"ל, ולא גלגל הקב"ה והביא את המן לעולם אלא בשכרו של אנג שהיה בוכה ומתאנה בשעה שהיה חבוש בבית האסורין (כשאסרו שאול המלך) ואמר אוי לי שמא יאבד זרעי לעולם מן העולם, עכ"ל, וללמדנו שאף כבי ותפילה של רשע כזה - מזרע עמלק שהתורה רוצה שנכריתנו, גם פועלת, ק"ו לתפילת איש מבני ישראל.

המהרי"צ דושינסקי מבאר בדרך רמז את דברי הגמרא (חולין קל"ט:) 'מרדכי מן התורה מניין, דכתיב (שמות ל כג) מר דרור ומתרגמין מירא דכיא' כ"ס. כי הנה מצינו שלאחר שהדת ניתנה בשושן הבירה מיד יצא מרדכי בשק ואפר, וזהו שנתקשו 'מרדכי מן התורה מניין', כלומר מניין לו למרדכי שהדרך לביטול גזירות

על דרכי פעולה והצלה, אבל בפגיעתו באריה מיד יזעק ל'הצלה' מבלי כל נפק"מ מה גודלו וחזקו... כיו"ב, המתפלל על ההצלה מהכלב אינו מתפלל כל כך מקירות הלב - מתוך מחשבה שיש בידו להנצל לבדו, ואילו בתפילתו על ההצלה מן האריה יזעק בחזקה אל ה', וירעיש עולמות שיזכה להינצל מלהיות טרף לשיניו רח"ל, וזה עומק כוונת דברי חז"ל, שבתחילה קראה אסתר את אחשוורוש 'כלב', היינו שהיה נדמה בעיניה שהצרה היא בבחינת 'כלב', ויש כמה עצות ותחבולות להינצל ממנה, וזה גרם לה שהרגישה בעת התפילה שבידה להינצל מן הצרה בכוחות עצמה, ולכן נסתלקה ממנה שכניה, ומשום הכי 'חזרה וקראתו אריה' - שהשכילה לדעת שאין לה על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, והשליכה כל יהבה על ה', ועל כן נענתה מיד, וזכתה באותה סעודה לבטל את הגזירה, 'ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם', להודיעך שמבלעדיו אין אלוקים ואין בלתו מלהושיעיה.

וגם כאשר 'רואה' שננעלו בפניו כל השערים, ולא מיבעיא ש'שערי ההצלה' סגורים וחתומים אלא אפילו שערי התפילה, שעומד ומתחנן פעמים רבות ולא נענה, אל יפול רוחו בקרבו אלא יחזור ויתפלל, ובודאי ישמע א-ל ויענהו. וכך יש ללמוד ממה שדרשו חז"ל (מגילה יב:) את הפסוק (אסתר ב ה) 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש' - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו, ולכאורה עיקר מעלתו של מרדכי ש'נפתחו' לו שערי רחמים, ואם כן היה צריך לומר 'בן יפתח', ומדוע נקמו 'בן קיש', אלא ללמדנו על גדולתו של מרדכי שלא התייאש לנוכח הגזירה, ואף שידע כל אשר נעשה מכל מקום עמד והקיש שערי רחמים, מתוך האמונה בכוחה של תפילה, והיא שעמדה לבטל את הגזירה, והיא היא גדולתו.

כח. פעם אמר הרה"ק משינאווא זי"ע לתלמידיו, הנה מדרך העולם, כשזקוק אדם לסכום כסף קטן אינו טרוד כלל, ובשלוות נפשו הוא סמוך ובטוח שהמעות יבואו לידי, ואילו בשעה שנצרך לסכום גדול הריהו כולו עסוק ב'כסף מנלן', ודואג מניין ישיג את הממון הרב. אך האמת דאיפכא מסתברא, כי הזקוק לממון רב ויודע היטב שאי אפשר לו להשיגם בכוחות עצמו, ובעל כרחו משים הוא את שברו על ה' אלוקיו, איש הלזה בוודאי ישיג המעות בבטחונו הגדול בה'. אך לעומתו, הנצרך לסכום קטן, ונראה בעיניו שאפשר לו להשיגם בכוחות עצמו, ואינו נשען לגמרי על בורא כל העולמים, זה האיש עליו לדאוג ביותר, כי מתרחק הוא מהבטחון בה' אם כן 'מאין יבוא עזרו'. כט. רמז נפלא רמז הגה"צ רבי מיכאל בער ווייסמאנדעל זצ"ל (הובא בזמירות 'שירין ורחשין' דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, והנה מניין האותיות במגילת אסתר הוא י"ב אלף ומאה ותשעים ושש (12,196), ואם נמנה מספר זה מהאות א' שבתיבת 'בראשית'

עושה, צריך להיות (כוונתו) שבזו העשייה יתמחה הזכר של עמלק^{לא}, וכאשר יהיה נזהר בזה כל בר ישראל אזי בטוח אני אשר חיש מהר יהיו פטורים מכל הצרות.

כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע ב'דברי סופרים' (אות כס ר"ה וידוע) וז"ל, 'אז הזמן לפעול בקדושה לזרע יעקב הולדת בנים חיים וקיימים לעד, וכך קבלתי, כי בפרשת זכור שקורין לעמלק 'תמחה', מסתמא בקדושה נגדו ריבוי והוספה ושפע כְּנִי לֵב, וביאור הדבר, דהא חז"ל דרשו (מגילה ו.) על הפסוק (יחזקאל כו ב) 'אמלאה החרבה - אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו', פירוש שלא יתכן שיעקב ועשו יהיו שניהם ברום המעלה, רק זה תלוי בזה, כשזה קם זה נופל, ולכן כאשר מזכירים מחיית עמלק בשבת זו ומבקשים מהקב"ה להמעיט ולכלות זכרם, עי"ז מוכרחים בני ישראל להתרבות במנין ובמספר, וכולם יזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות^{לב}.

קשות ומרות הוא על ידי שמבטל ומכניע את עצמו כמי שאינו, ותירצו דכתיב מר דרור, והרי מבואר ברמב"ם (פ"א מהל' כל המקדש ה"ג) ש'המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בו בני האדם בכל מקום, וכלומר, שהוא בא מחיה טמאה, ולכאורה תגדל הפליאה, מה לחיה טמאה ולבית המקדש, היתכן כזאת, שיעשו מדם חיה את שמן המשחה (ובאמת הראב"ד חולק על הרמב"ם מטעם זה), ובע"כ צריך לומר, שמכיוון שכתשו ורסקו אותו בטל שם דם מעליו ונהפך לעפר בעלמא (רדב"ז שם), ואם דם שמתבטל יכול להיות בשמן המשחה, קל וחומר שאדם המבטל עצמו נהפך לאדם אחר שלא חלה עליו הגזירה מעיקרא^ל.

פרשת זכור - סגולת שבת זו ובפרט לזש"ק

מצוות היום בשבת זו למחות שמו וזכרו של עמלק על ידי קבלת עול תורה ומצוות וקיומן, וכתב ב'בית אהרן' (לפורים סז.) כל איש ישראל, כל מה שהוא

שבתחילת התורה נמצא אות ס', שוב נחזור ונמנה אותיות כאותיות המגילה נמצא את האות ת', ומשם נמנה כיו"ב נמצא אות ר', הרי לך אסתר מן התורה. ועל דרך זה הוא גם לגבי 'מרדכי', שהרי אמרו בגמ' (חולין קלט:) מרדכי מן התורה מניין שנאמר 'ואתה קח לך בשמים ראש' מר דרור ומתרגמינן 'מירא דכי'א', ועתה נתחיל למנות מהאות מ' שבתית מר דרור סכום אותיות הנ"ל ונמצא אות ר', וכן הלאה עד לאות ד', ושוב נחזור ונמנה אותו מספר עד לאות כ', ועוד נשוב לספור ויגיע המניין לאות י', והרי גם 'מרדכי' מרומז בתורה. והדבר מפליא כיצד קורא הדורות מראש רמז כל הקורות וכל העתידות בתורתו הקדושה.

ל. ו'ביטול' זה הוא בין כשמכניע ושובר עצמו בדברים שבין אדם למקום, ובין כשמכניע עצמו לחברו ומקבל על עצמו באהבה סאת הבזיונות וכדומה, שממתיק בזה הרבה דינים קשים מעליו.

לא. על פי דברי 'בית אהרן' הללו, היה נוהג הגה"ח רבי זלמן בריזל זצ"ל בכל עת מצוא בקיום אחת ממצוות ה' לומר 'ימח שמו' כשכוונתו על עמלק, פעם אחת ביציאתו מן המקוה לעת זקנותו קשר את מנעליו וזעק בינו ובין עצמו 'ימח שמו... ימח שמו...' באותה העת עמד שם יהודי בקרבת מקום אשר נחרד למשמע אזניו, בחששו שמא גרם לו מאן דהוא רעה וע"כ הוא מקללו קללה כזו, או שמא אירע לו איזה... על כן ניגש אליו ושאלו אם בידו לעזור לו, נענה החסיד והשיב לו בניחותא שלא קרה לו מאומה רק שב'בית אהרן' מבואר, שבכל מצוה צריך האדם לכוון שברצונו למחות זרעו של עמלק, ועל כן כעת שהוא קושר מנעליו ומקפיד לעשותו כפי הנפסק בשו"ע (או"ח ב ד) הרי הוא מכוון למחות שמו וזכרו מתחת השמים, ולכן קללו שבזו המצווה ימח הקב"ה שמו מעל פני האדמה במהרה.

לב. בספר 'תורת אבות' מובא מהרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע בזה הלשון, שבת פר' זכור הוא זמן המסוגל לעקרנות שיפקדו בזרעא חייא וקיימא. כי אצל רחל כתיב (בראשית ל כב) 'ויזכור אלוקים את רחל', ובשרה כתיב לשון פקידה - 'וה' פקד את שרה' (שם כא א), ובפר' זכור קורין לשון זכירה ומפטירין 'פקדתי את עשה לך עמלק'.

לג. עוד יש לומר בדרך צחות, דהנה העולם אומרים הטעם שנקראת שבת זו 'שבת זכור', על פי מאמרם (מגילה יג:) שמשו רבינו ע"ה נולד בז' אדר, נמצא שבשבת זו - שאחר ז' אדר היתה שמחת השלום זכר' שלו, כמנהג ישראל לעשות 'שלום זכר' בליל שב"ק הסמוך ללידת הבן (עי' יש"ש ב"ק דף פ. סימן לז), על כן נקרא שמה 'שבת זכור'. באופן אחר כיוצא בו אמרו, דהנה ידוע (שבת פט:) שאחר מתן תורה בז' סיון נתעברו כל נשות ישראל וילדו זכרים, ולפי החשבון היה לידתן אחר ט' חדשים - ביום ז' אדר, וא"כ חגגו כל ישראל שמחת 'שלום זכר' באותה שבת, ועל כן היא נקראת כך. בין כך ובין כך הרי הזמן מסוגל להוליד בנים.

לאחריתך, ודייקא על זה אמרה תורה 'זכור את אשר עשה לך עמלק... מחה תמחה את זכר עמלק', ימחו אלו האומרים כי אין תקווה אפילו לאחד מבני ישראל לה, וז"ל הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (פרשת זכור אות ג)...היינו שאמר להם שעל שפגמו... אין להם תקנה ח"ו, וז"ש ויזנב בך כל הנחשלים אחריו... וכמבואר בפרקי דר"א (פמ"ח) שכל מי שהי' טעון טבילה הי' הענן פולטו, ולאנשים נכאי רוח באלה נקל הדבר להביאם לידי

ויזנב בך כל הנחשלים - כוחו של עמלק לייאש את בני ישראל
 הנה כל מהותו של עמלק - לייאש את בני ישראל לה, ובפרט למי שכבר נכשל ונפל, כי דייקא באלו בא עמלק להילחם, וכדכתיב (דברים כה יח) 'אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו, וברש"י, 'כל הנחשלים אחריו - חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן', ובלומר, שלאילו נטפל עמלק לאמר, אין תקווה

לד. וכך פירשו חז"ל (מגילה יב.) את הפסוק (א ח) 'לעשות כרצון איש ואיש - אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן איש צר ואויב', ואינו מובן מנא להו ד'איש' היינו מרדכי, ואילו 'ואיש' היינו המן, אולי נאמר איפכא, ואמרו לרמז, כי 'ואיש' היא אותיות 'אוש', והיאוש שייך לרשעי אומות העולם ע"כ אמרו שהמן נרמז בתיבה זו. כי כל רצונו ושאיפתו של המן מזרע עמלק להפיל יהודי לעצבות ויאוש. ומאידיך 'איש' ר"ת אין כ'אן י'אוש, ומשום כך 'איש' זה מרדכי, שלא התייאש מן הרחמים אפילו כשנכתב ונחתם בטבעת המלך. ואכן זה החילוק וההבדל בין ישראל לעמים, כי 'זרש' אמרה (אסתר ו יג) 'אשר החילות לנפול, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו', וזוהי 'שפת הגויים כזרש וסייעתה'... להתייאש לאלתר, כאשר דבר מה לא מתנהל כרוחם, וזה גופא גורם למפלתם בשאול תחתית, אבל 'איש יהודי' מתחזק בכל מצב, ואף אם מחמת איזו סיבה או אונס נפל אין זה אלא תקלה לשעה בלבד, והוא מתחזק מעתה לעלות בדרך המלך, זה גופא יגרום לו לעלות מעלה מעלה. ובפירוש איתא ב'באר מים חיים' (פר' נח ח א) וז"ל. 'שע"י השפלות שהקב"ה משפיל עמו ישראל הוא זוכר אותם להעלותם למעלה למעלה, וכמאמר חז"ל (שמו"ר א) כל זמן שישראל בירידה תחתונה הם עולין... וכמו שאמר דוד, כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו - באותה שעה דייקא קומה עזרתה לנו (תהלים מד כו-כו). וכמאמר הכתוב 'שבע יפול צדיק וקם' - כלומר כל שבע הנפילות ייחשבו לקימה. והוא כדמיון אדם הרוצה לזרוק דבר למעלה שמתחילה ישפיל עצמו למטה, ועי"ז תהא הזריקה ביותר כח, ותעלה יותר למעלה או יותר למרחוק, ובזה מפרש ה'באר מים חיים' את מאמר חז"ל המובא ברש"י (אסתר ו יג) על הפסוק 'אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול' - אמרה, אומה זו נמשלו לכוכבים ולעפר, כשהם יורדים יורדים עד לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד הכוכבים - כי דווקא מתוך נפילתן עד לעפר, משם יעלו עד לרקיע ולכוכבים.

כן פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' (רמזי פורים ד"ה אם מזרע) בפסוק 'אם מזרע היהודים מרדכי', ותיבת מזרע נראית כשפת יתר, דהיתה יכולה לומר בקוצר אמרים 'אם מהיהודים מרדכי', אלא ביאורו בדרך רמז, שבני ישראל דומים לזרעים בשדה, ואף כאשר הם נרקבים וכלים כזרע הזה אינם מתייאשים לעולם, ואדרבה, רקבון ושפלות זו גורמים להם לצמוח ולגדול כאילנות הללו שתחילת בריאתם מדבר שזרעו כלה. וזהו מחיית עמלק להתחזק מהמצב השפל ביותר. לה. להמחיש הענין, מתאמרא משמיה דהרה"ק בעל ה'סולם' זי"ע, מעשה באיש שהיטיב עם המלך טובה גדולה, הדבר גרם קורת רוח מרובה למלך הגדול והנורא, וכאות הכרת הטוב נתן לו המלך את ה'מפתח' של שערי אוצרותיו, ואמר לו למשך ב' שעות הקרובות האוצר ברשותך, צא ולקוט לעצמך כאוות נפשך, משכיות זהב וכסף, אבנים טובות ומרגליות... מיהר האיש והביא עמו כמה וכמה שקים חזקים וגדולים והחל ממלא שקיו, כעבור זמן מה סיים למלא השקים, ואך בקושי שירך את רגליו לצאת החוצה עם השלל הכבד שבידו, ויהי בבואו לשערי הארמון נתקל בשומרי הסף, וגערו בו השומרים, רבי יהודי, חצוף שכמותך, מה עשית... ומה נטלת מאוצר המלך, ובתקיפות נטלו השקים והפכו הקערה על פיה' שפכו את כל הזהב והכסף שנתייגע ללקטם אחת לאחת, האיש שידע בבירור שאת המפתח קיבל מידי המלך בכבודו ובעצמו נטל בשנית ופנה למלאותם שוב, מש'גמר מלאכתו' החליט להיזהר היטב בשעה שהוא עובר את שערי הארמון, אבל שומרי הסף שחזקים היו ממנו שפכו שוב את כל מה שליקט בעמל וביזע, הביט השעון בשעונו וראה שעדיין לא נגמרו ב' שעותיו מיהר בשלישית... וכמעשהו בראשונה ובשניה כך מעשיו בשלישית ברביעית ובחמישית, ויהי בגמר המילוי השישי נגמרו ב' השעות, אז פנה לצאת מהארמון ללכת הביתה, והנה הוא רואה כי השומרים הכינו עבורו בתיבות חתומות ושמורות את כל מה

ע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, ולכן נהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר. ונקרא 'תענית אסתר' כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם, נמצינו למדין, שטעם קביעת התענית הוא להשריש את כח התפילה והתשובה בלבות בני ישראל, שיזכרו וידעו שבכל דור ודור שומע הקב"ה לתפילת כל פה עמו ישראל ברחמים בכל עת ובכל שעה אם שבים אליו ית'.

ויש עוד טעם לתענית אסתר אשר גילה ה'מגיד' למרן ה'בית יוסף', וכפי שהביא ה'קב הישר' (פצ"ז) וז"ל. 'שהשגחת הקב"ה הוא תמיד על ישראל שהן נחלתו ועדת סגולה, והוא חפץ להצדיקם כדי להנחילן שבר טוב לעוה"ב, וביום שמגיע י"ד [באדר] להיות ישראל שמחים וששים בו על תוקף הנס שעשה הקב"ה בהמן הרשע ובבניו ובשאר שונאי ישראל אז היא נקראת שמחה של מצווה, וע"כ אמרו רבותינו ז"ל 'חייב אינו לבסומי בפוריא'. והנה יש לחוש פן על ידי רבוי האכילה ושתיה ושמחה באין ישראל לידי חטא, לכן הקדים הקב"ה התענית, לפי שהתענית היא סגולה להנצל על ידי התענית מן החטא, ולא יהיה כח להשמן ולילית לקטרג עליהם, ולהביאם לידי חטא מחמת ריבוי האכילה ושתיה, וטוב לבוון כשיאמר (בסליחות לתענית אסתר) פזמון 'במתי... בשאומרים (שם) שומע תפילה והעבר תיפלה, צריך לבוון שלא יבואו לידי חטא ועוון ח"ו ע"י ריבוי אכילה ושתיה ושמחת פורים. וע"י סליחות

עצבות ולהשפילם עד לארץ עד שיאמרו לנפשם נואש חלילה... כי דימו בנפשם שכבר אין להם תקנה - שגם חלק האלוקי היא חיות האלוקית אשר בנפשם כבר אין להם... ואז היו צריכים ישראל התחזקות - להשיב לעמלק, כי ניצוץ אחד הוא חלק אלוקי יחיד ומיוחד חי וקיים השוכן בקרבם לעולם לא יכבה... ומבאר שם דזהו עבודת איש הישראלי במחית עמלק - להשריש בקרבו כי לעולם לא ימוט, והקב"ה פושט ידו לקבל כל יחיד ויחיד מבני ישראל, יהיה מי שיהיה לקבלו בשתי ידיים, לקרבו אליו כלא היה.

תענית אסתר - סגולת היום לקבלת התפילות

חבמינו ז"ל קבעו יום י"ג אדר לתענית אסתר, וצריך ביאור מהו ענין תענית זו, דבשלמא 'ארבעת הצומות' שבמשך ימי השנה נקבעו על הצרות והתלאות שעברו על בני ישראל בימים ההם - בחורבן הבית, ועדיין לא נושענו שעדיין לא נבנה המקדש, אבל תענית זו שהתענו בימי מרדכי ואסתר ביציאתם למלחמה, וכבר נגמרה המלחמה - ונהפוך הוא אשר ישלשו היהודים המה בשונאיהם, א"כ תענית זו למה היא באה.

וב'משנה ברורה' (תרפ"ב) הביא לבאר [ומקורו ב'לבוש' ע"ש] 'כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם, ומצינו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין, שכן אמרו רז"ל (מכילתא פר' בשלח סו"פ א) שמשנה רבינו

שאסף בחמש פעמים הראשונות, ויבוא האיש הביתה שמח וטוב ולב כשכל ההון האדיר נכנס לרשותו, משם מיהר לארמון המלוכה להודות למלך על כל חסדיו עמו, ולא היה יכול לעצור בעצמו, ושאל, אדוני המלך ירום הודו, מתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, מדוע הורה לשומרי הסף ליטול שקי מידי ולשפוך כל תכולתו חוצה, ולבסוף הורה לתיתם לי, ענה המלך, ידידי יקירי, מדוע לא תבין, כהכרת הטוב עלה בליבי לשלחך הביתה עם אוצרות, אבל ידעתי גם ידעתי כי ברגע שתמלא אסמיק שבע, ותרגיש כי כבר נקרא שמך בישראל 'עשיר העיירה' אז תעצור מללקט עוד ועוד - על אף שעדיין לא נגמרו ב' שעותיך ללקט, מה עשיתי ציוותי על השומרים לשפוך את תכולת השקים, ובזה תרגיש כי עדיין ביתך ריקם לגמרי ותמהר למלא שקיך, ולכן, כל עוד שלא נגמר זמנך שפכו השומרים את כל יגיע כפך, ובבוא העת שלחנו אותך מלא בכל טוב, ועתה הון ועושר בביתך ברווח גדול עד מאד...

כיו"ב, היא דרכו של עמלק, לזנב את כל הנחשלים, לייאשו בעת הנפילה, אבל עפ"י אמת, כל מטרת הנפילה אינה אלא למען לא ירגיש האדם כי כבר קנה די סיפוקו בתורה ומצוות, והאיש שאינו מבין את הענין, מתייאש ומתחיל לבכות וליילל, אוי וויי, כל יגיע כפי נאבד והלך לטמיון, מדוע לא יבין כי אין זה אלא כדי שירגיש 'חסר' וישוב למלא אוצרותיו בתורה ועבודה, וסוף דבר יגלה שהכל דמיונות, לא היה כאן לא נפילה ולא הפסד, וכל הקנין שנראה לו שאבד ממנו, הכל שלו וברשותו לעולם שכולו נצח.

וכה ענה למי ששאלו על דברי המדרש - 'אפילו אם כל המועדים בטלים ימי הפורים לא יהיו נבטלים, שנאמר (אסתר ט כח) וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם', ושאל השואל, מי הוא זה שיאמר שיבטל דבר אחד מן התורה, אפילו אות אחת ואפילו קוצו של יו"ד. ורבו המפרשים הגדה זו באזני ולא נכנס בה אחד מהם הודיעני פירושה. והשיב הרשב"א, וז"ל. דברים נוספים עוד בהגדה זו, והוא שאמרו שם אמר רבי אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר (ויקרא טו לד) 'והיתנה זאת לכם לחקת עולם', ואם כן זה קשה יותר, שהרי גם בפסחים כתב חקת עולם... על כן נראה לי פירושו, שכל המועדים לא הבטיח עליהם הבו"ת שלא יגרום החטא ביטולם באחד מן הזמנים, וכמו שכתב (איכה ב ו) 'שכח ה' בציון מועד ושבבת', אבל בימי הפורים הבטיח דכתב לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם, לא יעברו ולא יסוף - עשאוהו הבטחה לא אזהרה. וכן יום הכפורים 'והיתנה זאת לכם' - הבטחה שתהיה לחוקת עולם, שהיום יכפר ואפילו לא ישמרוהו. ודעת רבי כאן כדעתו בגמרא דאמר יום הכפורים מכפר בין על השבים בין על שאינן שבים, אבל חקת עולם האמור בפסח 'אזהרה' - לא הבטחה דכתיב (שמות יב יד) חוקת עולם תחגוהו ושמרתם לדורותיכם לח.

הנה, ידועים דברי התיקו"ז (דף נו:): שקדושת יום הכיפורים היא מעין קדושת פורים, ולכן נקרא 'יום כפורים'

ותחנננים שאנו אומרים בכנופיא בזה אנו מעוררים זכות מרדכי ואסתר'.

וזוסיף שם בהמשך דבריו, 'לכן יושבי כפרים צריכין ג"כ להיות בחבורה קדישא בבית הכנסת ביום תענית אסתר, כי יום זה הוא מסוגל מאד שיקובל תפלתנו בזכות מרדכי ואסתר, וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל יקה פנאי לעצמו ביום התענית אסתר ויאמר תחלה מזמור כ"ב בספר תהלים 'אילת השחר', ודרשו חז"ל (יומא כט). דאסתר הייתה נקראת 'אילת השחר', ואח"כ ישפוך שיחו לפני ה', ויבקש בקשתו ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה, ויפתח לו שערי רחמים ותקובל תפלתו ברצון... על כן אזהבי ה' עדת עם קודש הנועדים לדבר ה' לשמוע קול מגילה ביום המועד הזה, שהוא פורים, אשר לעתיד כל הימים טובים יהיו בטילים וימי פורים לא נבטלים, צריכין אנו להזכיר זכותן של מרדכי ואסתר, כי יום תענית אסתר ויום פורים הם ימים של רצון ואהבה, לכן טוב להתפלל ביום תענית אסתר, ושומע תפלה יקבל ברחמים וברצון את תפלתנו אמין, עב"ל'.

ונתנה תוקף - רוממות יום הפורים

איתא בתשובת הרשב"א (ח"א תשו' צג) שענין הפורים אינו נמדד לפי מעשיהם של ישראל באותו הדור אלא כבימים ההם כן ממש הוא בזמן הזה'.

לו. הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע היה יושב ספון בחדרו במשך כל יום תענית אסתר, ואף לשאלות שהיה נשאל היה משיב במהירות. וכן נהג הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע להתייחד ביום הזה עם קונו, ולא יכלו לדבר עמו מענינא דעלמא, והעידו צדיקים, שעל ידי עבודתו ביום זה הכניע את הקליפות של כל השבעים שרי מעלה [שהם שריהם של אומות העולם].

לז. שני קושיות הק' הרה"ק הישמח משה' זי"ע (עסיס רימוני על מגילת אסתר ד"ה כימים אשר נחו, נדפס בישמח משה על נ"ך), מדוע נכתב במגילה שמרדכי רצה לעשותם יו"ט בשעה שלבסוף נתבטלה כל קבלתם ליו"ט, ועוד תימה, למה רצו מרדכי ואסתר דבר שלא היה לו קיום לבסוף. ומבאר דחזא מתורצת בחברתה, דהנה איתא (ביצה טז.) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד יוה"כ, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יו"ט', ולכן מתחילה קבע מרדכי את יום הפורים ביו"ט ואיסור מלאכה כדי שלא ינכו את הוצאות הפורים ממה שנקצב לאדם בראש השנה, ואף שלבסוף לא נתקבל היו"ט לדורות מ"מ כיוון דכתיב (איוב כב כח) 'ותגזור אומר ויקם לך' קיבלו בשמים את דברי מרדכי שיהא בכלל יו"ט, לענין שלא ינכו את הוצאות בכלל מה שקצוב לאדם בתחילת השנה, ולכן נכתב במגילה, כי בשמים נתקבל היום ליו"ט.

לח. בזה"ל כתוב ב'בית אברהם', סיפר בשם אביו הק' ז"ל, מהרה"ק ר' ייב"א מאוסטראה ז"ל, שהי' בעניות גדולה בפורים, ובא איש אחד לשמחו והוא היה מרדכי בעצמו. ואמר כי מרדכי הוא הבעל שמחה של פורים, והוא בכבודו ובעצמו בא לשמח לכל איש יהודי שרוצה להיות שמח.

עם כ"ף הרמיון, דהיינו 'פְּפֹרִים' לט. ואמרו צדיקים (הרה"ק במי, הוה אומר קטן נתלה בגדול, והדברים נוראים, מרויין זי"ע, ועוד) עפ"י הכלל הידוע (תענית ז:) מי נתלה שקדושת הפורים גדולה יותר מיום הקדוש דכתיב

ודע, כי שמחתן של ישראל בימי הפורים הוא לצנינים בעיניהם של המן וגונדא דיליה, סיפר הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע בשם חותנו זצוק"ל שהיה רגיל לספר שהרה"ק ר' יוסף מטאמשוב זצוק"ל (אביו של הרה"ק ר' יהושע'ל מטאמשוב זצ"ל) מתלמידי הרה"ק ה'החווה מלובלין' זי"ע והרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע, וחותנו שהיה דר בכפר היה שוכר קרעטשמע (בית מזיגה) מהפריץ (כנהוג באותם השנים). פ"א בליל פורים ישב ר' יוסף בביתו ולא היה אפי' מנין עמו אז, וזימר ר' יוסף 'שושנת יעקב', ובאמצע שירתו הגיע הפריץ לחותנו, ופקד עליו לאמר לחתנו שיפסיק מלזמר כי השירה טורדת את מנוחתו, והלך תיכף לחתנו ואמר לו שלא יזמר עוד. בבוקר מיהר חותנו לבית הפריץ לבקש ממנו מחילה על מה שהפריע לו אתמול בלילה, אך הפריץ ענהו שאינו יודע על מה הוא סח... אז הבינו שהפריץ שבא אתמול - לא היה הפריץ באמת, ולא היה זה האיש אלא המן הרשע בעצמו שהלביש את עצמו בלבוש הפריץ, כדי שיפסיק ר' יוסף מלזמר, מכאן תראה כמה ה'שושנת יעקב' של ר' יוסף הפריע מאד להמן והוצרך לעשות פעולות כדי שיפסיק מלזמר.

לט. הגר"א מוילנא היה מרבה במשתה בכל יום הפורים, וטעמו ונימוקו עמו, שהנה בכל יו"ט קיי"ל שחציו לה' וחציו לכם, ופורים ויום הכיפורים יום אחד הם, וחציו לה' מתקיים ביוה"כ שאסור באכילה ושתייה, ואילו ה'חציו לכם' מתקיים בכל יום הפורים.

וכבר אמר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצוק"ל (מכתב מאליהו אלול תשרי) כי העשיר נוסע ל'מעיינות מרפא' להתרפא, ואילו העני שאין לו די מעות ליסע לשם יכנס לבית הרוקח (בית מרקחת), יקנה בקבוק קטן ובו מים ממי המעיינות, ימשח עצמו בהם זעיר פה וזעיר שם, וידמה בנפשו כאילו נסע לשם. כן 'העשיר ברוח' בבוא ימים זמנים נעלים ייכנס כולו לתוככי המעיינות וירפא עצמו היטב, מה יעשה העני ברוח, יסתפק באיזה התעוררות קטנה - ב'משיחה' קטנה פה ושם, ותו לא מידי...

וצריך להתבונן כי הזמן גרמא להלך בגדולות ובנפלאות, ובדרך רמז יבואר מה שאמרו (מגילה ז:) 'קם רבה שחטיה לרב זירא', כי שני דרכים ישנם בעבודת ה', יש המהלך בגדולות בלימוד שעות רבות רצופות ובעבודת ה' מופלגת, וזו בחי' 'רבה', ויש המהלך דרגא בדרגא, שמקבל עליו ללמוד כפי יכולתו ומשם עולה ומתעלה, וזו הנקראת בחי' 'זעירא' מלשון קטנות, ובפורים אין להסתפק במועט אלא 'קם רבה' - העבודה בגדולות 'ושחטיה לרב זירא' - דהיינו הדרך בקטנות, כי קדוש היום לאדונינו לפעול בו בעצמו גדולות ונצורות ולהתחנן על נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי. בפולין היו רגילים לומר, כי מדרך הגנבים להסתובב ברחבי הנמל, מקום אשר עשירי עם מהלכים כשבאמתחותיהם כסף וזהב לרוב, הללו היו משליכים מטבע על הארץ, ובשעה שהיה העשיר מתכופף להגביהו והיה מסיח דעתו לרגע מאוצרותיו היו הגנבים בורחים עם האוצר הגדול בידיהם. ואמרו על כך ש'קונץ' זה מועיל רק למי שאינו יודע מערמימות הגנבים, כי המכיר בנכליהם נזהר ביותר שלא ללכת אחרי מחזות שוא ואינו מסיח דעת כלל ונשארים שאוצרותיו בידו. כך היצר הרע בהגיע זמנים גבוהים הריהו משליך 'מטבע' לבלבל דעת (להיות עסוקים בזוטות, בלבושי התחפושות ושאר עניינים צדדיים) להסיחנו מן העיקר שלא ננצל כראוי את הזמנים ושלא נעמוד בתפילה לפניו, אין לנו אלא להכיר בנכלותיו ולהזהר ממנו עד מאד.

שנה אחת במשתה היין ניגש חסיד אחד בגילופין אל הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, ובכה לפניו שברצונו לעשות תשובה, נענה הרה"ק ואמר לו 'ברצוני לראותך מחר...' ולהמבואר בפנים יש בדבריו משנה תוקף וכוונה עמוקה, דלא סגי במה שהאדם מתעורר לתשובה ביום הפורים עצמו, אלא ינתן גם מחר להתחזק בתורה ועבודה. כעיי"ז היה אצל הרה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע, שיהודי בכה לפניו במשתה היין שילמדו דרך תשובה, הקשיב הרה"ק לדבריו ואמר לו 'שמע בקולי, פנה נא למנוחתך, התפכח מיינך, אז תבוא אלי ואלמדך דרך תשובה, ויהא רעוא שיזכר לך באותה שעה מה שדברת אלי היום...'

מ. וכך כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק שמות, פורים א ד"ה ואיתא בתיקוני), וז"ל, וכן אומרים בשם הרבנים הקדושים זללה"ה דפורים בחינת יום הכפורים, ונקרא יום כפורים היינו כמו פורים, ובאמת נרמז בתיקוני זוהר כנ"ל. וכמו ביום הכפורים עיצומו של יום מכפר כן ימי הפורים עיצומו של יום עושה מחיית עמלק. רק האדם צריך שיזכור שהיום יום הכפורים וכן שהיום פורים.

באר הפרשה - ויקרא - זכור - פורים

גביה (יואל ב יא) 'כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו' מא.

הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע (ישמח ישראל טשורטקוב, פורים שנת תרפ"ד) מביא משם זקנו הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, דבזה גדולה מעלת יום הפורים מיום הכיפורים דיום הכיפורים מכפר רק לשבים (כרבנן יומא פה: וע"ע רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג), ומבאר הרה"ק מטשורטקוב כי בפורים אמרו חז"ל (מגילה ז.) 'קיימו למעלה מה שקיבלו למטה', ומכיוון ש'למטה' קבלו על עצמם להעניק ולתת לכל דורש - אף למי שאינו ראוי, שהרי 'אין מדרקקים במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו' (תרצ"ד ג), ומשום הכי אף למעלה 'קבלו' לקיים הלכה זו, והקב"ה מוחל וסולח לעוונות כל חר וחר מבני ישראל באיזה מצב שיהיה, (ובלבד שיהא פושט יד לקבל המחילה), וכלשונו, למטה קבלו לתת מתנות לכל דורש בלי חבדל, וכן קיימו למעלה לכפר לכל בין ראוי כי שאינו ראוי כג.

ולא עוד אלא שכל מהותו של יום הכיפורים ישתנה לעתיד לבוא להיות יום עונג כיום הפורים, וכלשון הזוה"ק (שם) 'יום כפורים - דעתידין לאתענגא ביה ולשנויי ליה מעיני לעונג' מב.

זכר לדבר מביא הרה"ק ה'אמרי נועם' מדו'יקוב זי"ע מדכתיב (שמות ל י) 'וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם', וכפל לומר ב' פעמים 'אחת בשנה', כי יש שני ימים מיוחדים בשנה, אחד הוא יום הכיפורים שיש בו 'מדם החטאת', והשני הוא פורים, ונקרא 'אחת בשנה' גם בלא זריקת הדם, ובשניהם 'יכפר עליו לדורותיכם' (הובא בספרו חלק המועדים, פרשת זכור ד"ה בפסוק וכפר אהרן).

באופן אחר דרש הרה"ק מפיאסצנע זי"ע בעיצומם של ימי המלחמה הנוראה את דמיון יוה"כ לפורים לעניין חיוב השמחה בפורים (ואח"כ העלה אותם ע"ג הכתב ונדפסו בספר אש קודש), וזל"ק, 'איתא בתיקוני זוהר הק' (נז): שפורים כיום הכיפורים, אפשר מרמז גם לזה שכמו יוה"כ, התענית והתשובה ביום זה לא אם רוצה אותם האדם לעשות עושה, רק בין אם רוצה ובין לא, מקיימם מפני גזירת הקב"ה, כן גם שמחת פורים לא רק אם האדם מעצמו בשמחה או על כל פנים במצב שיכול לשמח את עצמו צריך הוא לשמוח, רק גם אם הוא בשפלות ובשבירת הלב, המח וכל רוחו נרמס, חוק הוא שצריך עכ"פ איזה ניצוץ של שמחה להכניס אל ליבו'.

מא. ובזה ביארו הטעם שבאמצע הסוגיא המדברת במעשה דאחשוורוש והמן במס' מגילה (דף י:): נאמרה המימרא של רבי לוי 'דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה', היינו שארון העדות בקודש הקדשים לא תפס מקום כלל ולא מיעט חללו של קודש הקדשים, ומה עניינו לשם (לפי פשוטו נאמר בדרך אגב, איידי דהביאו שם עוד מימרות דרבי לוי), ולהאמור נרמז כאן דבר גדול, דכשם שאין לנו השגה בארון הברית, וכל עצם הענין ש'מקום ארון אינו מן המידה' אינו נתפס בשכל אנושי, כך על האדם לדעת שאין לו השגה בקדושת יום הפורים שהוא גבוה מעל גבוה.

מב. וכתב השפת אמת (תרל"ט) בזה הלשון. מול זאת אמרו 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש' נראה שניתקן עתה בימי הפורים קלקול הנעשה. לכן הימים נזכרים ונעשים. ולכן המצוה לענג הגוף ואיתא בזוה"ק כי בפורים מתקנים ע"י עונג כמו ביוה"כ ע"י עינוי ע"ש. וכמו ביוה"כ נגמר הכפרה ואמר סלחתי והוא ע"י תשובה במ' יום שע"ז נתקן ימי אלול לתשובה מיראה. וכמו כן בחדש אדר מאהבה ושמחה זוכין לתשובה וע"י שנתקן העשיה, לכן המצוה במשתה ושמחה.

ועד היכן הדברים מגיעים יש ללמוד ממה שכתב המשנה ברורה (סי' צ ס"ק כח) וז"ל. כתב בתשובת רדב"ז תפוס שהשר נתן לו רשות יום אחד להתפלל עם הצבור במנין איזה יום שירצה יתפלל אותו היום תיכף ולא יחמיץ המצוה להמתין על יום כיפור או פורים. עכ"ל. ולא קאמר ליו"כ או לר"ה וכדומה, אלא רק יום כיפור ופורים...

מג. ויש שאמרו עוד, דבימים אלו נותן הקב"ה לבניו עם ישראל גם 'כלי קיבול' שיוכלו לקבל בו את השפע הנשפע בפורים, ונרמז כן בדבריהם כל הפושט ורוצה להיות טוב, אזי אפילו יד זה הבית קיבול נותנין לו, ואף שבכל ימות השנה אי אפשר לאדם ליהנות מן האור אלא אם יפתח בעצמו פתח כחודו של מחט תחילה, מכל מקום סגולת יום הפורים היא שאף בלא אתערותא דלתתא משפיע הקב"ה שפע רב אם יש לאדם הרצון להתקרב, ולא עוד אלא שאין מדקדקין אחרי רצון זה שיהיה בשלימות וללא פגם, וזה חסד גדול מאת אבינו אב הרחמים.

אל הקודש' כי אם ביוהכ"פ, ואילו גבי פורים כתיב (אסתר ד טז) 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת', שאפשר 'להיכנס' בקודש הקדשים (כלומר, להשיג אותה הקדושה) אף שאינו יוהכ"פ.

ובך איתא ב'חתם סופר' (דרשות, חלק א דף קנו עמוד ב ד"ה אלא) שכתב 'ובאמת פורים יום טוב גדול הוא, הן לענין קבלת התורה ברצון הוא חשוב מיו"ט של שבועות, דהא בחג השבועות קבלו באונס 'שכפה' עליהם הר כגיגית, ואילו בפורים - הדר קבלוהו בימי אחשוורוש 'ברצון' (עי' שבת פח.), והן לענין גאולה ממותה לחיים הוא טפי מגאולת מצרים מעבודת לחירות', ומסיק ומסיים 'על כל פנים בהא סלקינן, דפורים עדיף וקדוש מפסח ושבועות' כו'.

ורמזו לה צדיקים בפיט (שושנת יעקב) 'וגם חרבונה זכור לטוב' מלשון חרבן, דאף מי שחלילה נחרב ונהרס מצבו הרוחני זכור לטוב ביום הזה (עי' דברי שמואל פורים) כד. וכן פירשו 'כל הפושט יד - אפילו א פשוטע האנט', היינו אפילו יהודי פשוט שבפשוטים ופחות שבפחותים הפושט ידו ורוצה להתקרב אל ה', 'נותנים לו' כו', כי אין מדקדקין במהות המבקש, אלא כל הרוצה יבוא ויטול כו'.

וכבר אמר הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע (דברי יחזקאל פורים ד"ה חייב איניש), שביום הזה יש ביד כל יהודי את הכוח שיש לבתן גדול לפני ולפנים בקודש הקדשים. וכיוצא בזה כתב ה'שפת אמת' (פורים תרנ"ז) ויליף בן מקרא (ויקרא טו ב) 'ואל יבא בכל עת

ובדרך צחות יש להוסיף, דהא נתבאר שהקב"ה מקיים מצוות היום של משלוח מנות, ומדרך העולם לתת משלוח מנות בכלים נאים ומשאירים גם את הכלי אצל המקבל [דלא כבשאר ימות השנה, שבדרך כלל יטול המקבל את המאכל, ואת הכלי יחזיר לבעליו], והכי נמי בתת הקב"ה שפע לישראל ביום הפורים - למשלוח מנות, נותן להם גם יחד את הכלים שיוכלו לקלוט ולהשריש את האורות בקרבם.

מד. סיפר לי אחד ממרביצי התורה, שבישיבתו היה בחור שהחל לרדת מטה מטה רח"ל, וכבר היו לו סימנים באותו בחור שאינו מניח תפילין, בהגיע יום הפורים נכנס הנ"ל לבית הכנסת, פתח את ארון הקודש וגעה בבכי לפני אביו שבשמים שירחם על בחור פלוני בן פלונית. ועד מהרה נתהפך לבו של הבחור מן הקצה אל הקצה והחל ללמוד בהתמדה וכבר נבחן על מסכתות שלמים, וכל צוות הישיבה מהללים אותו שהוא אחד המיוחדים בישיבה, ואין הסבר לדבר כי אם שתפילותיו ביום הפורים עשו שורש למעלה ופרי למטה.

מה. איתא בספר 'חשבה לטובה' (פורים בתחילתו), שהרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע היה אומר שפורים הוא זמן תשובה כדכתיב (אסתר ח ה) 'להשיב... מחשבת', ועוד, מפני שאמרו חז"ל (שבת קנב.) 'עד ארבעין שנין מיכלא מעלי מכאן ואילך משתי מעלי', ו'בן ארבעים לבינה', והרי שפורים שצריך לשתות בו הוא בבחי' בינה, וכבר נאמר (ישעיה ו י) 'ולבבו יבין ושב'.

מו. חידוש להלכה חידש ה'שפת אמת' (מגילה ז: ד"ה בגמרא רבה שדר) דאינו ראוי שישלח אדם משלוח מנות לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, שהרי כתיב (אסתר ט, יט) 'ומשלוח מנות איש לרעהו' וחציף הוא לקטן לכנות 'רעהו' למי שגדול ממנו, אך אם שלח הגדול לקטן תחילה מותר הקטן להחזיר ולשלוח לו מנות, שהרי גילה הגדול את דעתו שהוא מחשיב את הקטן בכלל 'רעהו', וממילא מותר לנו לתת לו משלוח מנות.

לפי זה שמעתי דבר נחמד מצדיק אחד, דבפורים 'חייב' הקב"ה כביכול לתת לנו משלוח מנות עם השפעות טובות תחילה, ורק אז נחזיר לו מצוות ומעשים טובים, שהרי אסור לנו לפתוח ולכנות את הקב"ה בכינוי 'רעהו', ומשום הכי מוכרח הקב"ה כביכול להשפיע כל טוב סלה, כדי שיוכלו בני ישראל לקיים מצות היום ולהחזיר לו מנות של מצוות ומעשים טובים.

מז. שנה אחת הסתגר הרה"ק רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע [בן הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע] במשך שעות רבות ביום הפורים, והיה קהל גדול שהמתין בחוץ להיכנס ולהביא לפניו משלוח מנות, אך אף שנתאחרה השעה לא יצא מן החדר ולא פתח להם את הדלת, בין הממתנים היה החסיד רבי מתתיהו דייטש ז"ל ובראותו את הציבור הגדול המחכה, אזר אומץ ופתח את הדלת ונכנס אל הקודש פנימה, וכשהוא מתנצל על ההפרעה גילה לו שיש קהל גדול הממתין עליו בחוץ, נענה הרה"ק מלעלוב והשיב לו בגערה הרי העבודה של כל ימות השנה באה מיום הפורים, האם גם זה ברצונם לבטל ממני... ובזאת הורה לו לצאת מן החדר ולסגור את הדלת

אך האמת, שבאותו זמן היה המן גדול מאחשוורוש, וכמפורש בגמרא (מגילה טו.) 'גבה המן מאחשוורוש', וכן במדרש (ילקוט ש' אסתר תתנ"ג) 'וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו (אסתר ג א) - עשה לו בימה למעלה מבימתו (של אחשוורוש), ושמו ראש מעל כל השרים אשר אתו', ואכן היה בידו להורות למלך לתלות את מרדכי, כי הוא היה שליט אף עליו.

ומשום הכי, כאשר 'ונהפך הוא אשר ישלטו היהודים בשונאיהם', ולא עוד אלא ש'בית המן ניתן לאסתר', ניתן בידנו כח זה - וכשם שרשע זה לא היה צריך לבקש מאת המלך רק היה בידו לצוות עליו לקיים רצונו, כך ביום זה יש ביד האדם לומר להקב"ה כביכול מה תעשה ומה תפעל^מ, דרך אמירה וציווי, בענין הצדיקים גוזרים על הקב"ה והוא עושה - לתלות את המן' ולמחות את שמו מתוך לבו של עצמו על כל פנים' (והכל בכלל זה, בין לבטל כח היצר הרע המעכבו מלעבוד את השי"ת, ובין הצרות והיסורים המפריעים את האדם מעבודתו), אמנם בתנאי קודם למעשה, שהאמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחזין, אלא ככל אות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות, וזהו שאמרו חסידי קדמאי, שבפורים יכול כל איש להיוושע ולהתברך^{מט}.

איתא ב'טור' (תרי"ג) בזה"ל, כתב רב עמרם ז"ל מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם כיון שהוא יום גם ונגאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה

הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פורים תרנ"ב) מדייק בלשון הכתוב (אסתר ט יח) 'ועשה אותו יום משתה ושמחה', שלכאורה היה לו לומר 'ועשו' בלשון רבים, ומדוע נאמר בלשון יחיד, אלא מבאר וז"ל. דקאי על הקב"ה שעשה אותו יום משתה ושמחה. שהיה שמחה לפניו במרום שניצולו בני ישראל מאותה הגזירה שהיה נגזר גם בשמים, כדאיתא במדרש, ואח"כ כשנתבטלה ע"י תשובתם ונהפך לטובה עשה אותו יום משתה ושמחה, כמו שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט.) 'למנצח - למי שנוצחין אותו ושמח'. ואלה הימים כמו שמתפרסם בו הנס למטה, כך למעלה בשמים נזכרים הנפלאות. וכהנים בעבודתן גם למעלה כולם באין לשמוע מקרא מגילה, עכ"ל.

בקשתך עוד ותעש - ביום הזה ימלא הקב"ה 'כל' משאלותינו ביום הפורים ניתן ביד כל איש פשוט מישראל כח כ'צדיק הדור', ולמד בן הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (פורים תרע"ז, אור ל"ד אדר, ד"ה ובבוקר אמור) מהפסוק (אסתר ה יד) 'ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו', ותמוה, כיצד אמרה לו 'ובבוקר אמור למלך' בדרך ציווי, הרי חוצפה היא לצוות על המלך כדת מה לעשות, והיה לה לומר 'ובבוקר תבקש מהמלך' או תשאל מהמלך, וביותר תגבר התמיהה שאכן כך נהג המן בפועל - כדכתיב (ו ד) 'והמן בא אל בית המלך החיצונה לאמור למלך לתלות את מרדכי על העץ'.

אחריו. וכן נהג אחריו הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, שהרבה באמירת תהלים ביום הזה, ועלינו ללמוד ממעשיהם להרבות בתפלה ותחנונים כי הזמן גורם לעורר רחמי השי"ת על בניו אהוביו. מח. ביסוד דברים אלו, שבכוחו של כל יהודי להיות 'צדיק גוזר' ביום הפורים, כתב רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע בספרו 'נדבת פי' (מאמר מותר שקלים, דף ח.) 'וקבלנו, שבימי הפורים יוכל לעלות נשמה קטנה להיכל של צדיק מופלא בלי שום מעכב, וכן עולין כל התפילות ל'כתר' בלי שום מעכב... כל זה קבלתי בלחישה, ונעשיתי הולך רכיל [ולגלות סוד זה] מאהבת ישראל, פתחתי לך כנקב סידקת כי יש בזה רזי דרזין'. ואולי דייק לומר 'ימי הפורים' כי י"ד וט"ו בכלל, ולא עוד, אלא שהרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע אמר, שבשושן פורים אפשר לפעול יותר מבפורים עצמו.

מט. ובזה יבואר נמי הכתוב (ט יב) 'מה שאלתך וינתן לך, ומה בקשתך עוד ותעש', דלכאורה צ"ב מהו עוד הרי עדיין לא ביקשה מאומה, ומבאר הרה"ק ה'מראה יחזקאל' מדעעש זי"ע (הגדש"פ ד"ה כהא לחמא אופן ג), כי התפילה על דברים הכרחיים מוכרחת להיענות (ע"י תי"ט ברכות ז ג, סוד"ה נברך), לכן כשאדם מבקש לחם לאכול ובגד ללבוש בודאי יענהו השי"ת וימלא משאלותיו, אמנם המתפלל על עושר וגדולה שהם יותר מן ההכרח, אז דנים בשמים אם הוא ראוי לכך אם לאו, והיינו דכתיב (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע', שאם יקרא המתפלל ויבקש על עסקי 'טרם' אלו העניינים ההכרחיים שזקוק לחיי היום יום, אזי 'ואני אענה', אבל

כבראשונה, עכ"ל. ואם כי איננו נוהגים כן (וכמו שמסים שם הטור), אך עכ"פ עלינו לידע שהוא יום נס ונגאלו בו וניתן לעורר בו רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה.

וב'פלא יועץ' (הקדמון, דף קיח. ד"ה בעה"ת) מביא, שביום זה חביבה אף תפילת היחיד לפני הקב"ה והיא מתקבלת, והכי חזינן מדכתיב (אסתר ט כה) 'ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה', דאף בכהאי גוונא התקבלו דבריה^{נא}.

על כן, הזמן גרמא לעמוד ולהתחנן לפני ממ"ה הקב"ה, שימלא כל משאלות לבנו לטובה ולברכה, כי אכן, שערי שמים פתוחים בו ביום לקבל תפילותינו ברחמים וברצון^ג, ובלשון הרה"ק ה'אמרי נועם' מדו"קוב זי"ע

אם 'עוד - הם מדברים' שהם מבקשים 'עוד' שאין חיי הנפש תלויים בהם, אזי 'ואני אשמע' ואשקול אם ראוי הוא להיענות בכך אם לאו.

עפי"ז יש לפרש כאן במגילה 'ומה בקשתך עוד ותעש', כי ביום הפורים פתוחים כל השערים, ולכן גם המתפלל ומבקש 'עוד' יזכה ל'ותעש', כי אפשר לפעול גם (מותרות) ודברים הנוספים יותר מן ההכרח עד אין סוף. ולפי"ז יש לבאר בכפתור ופרח מה שאמרו (מגילה ד.) 'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב ג) 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי', ולכאורה יש להעיר, מדוע למדו כן מהפסוק שנאמר בו לשון שלילה, 'ולא תענה'... והרי בפורים עת רצון היא שכל אחד נענה במשאלותיו, אך ביאור הענין נראה, כי בפורים יש ביד האדם לפעול כל כך הרבה עד שכל מה שיפעול יחשב כמקצת ומעט, ושפיר הסמיכו לכך את הכתוב של 'לא תענה', כי כמה שיבקש ויקבל הרי הוא כאילו לא נענה, מפני שהיה יכול להשיג עוד כהנה וכהנה בתוספת מרובה מן העיקר.

הא למה זה דומה, למהלך בשוק ורואה הר גדול של יהלומים, והבעלים אמר לו שהוא נותן לו למלאות כיסו עם היהלומים כפי שיוכל שאת, והנה הגם שמילא הלה כל כיסיו עד אפס מקום ונטל עמו הון רב, אכתי הוא מצטער על שלא היו לו עוד כיסים, שהרי נשאר שם הרבה יותר מממה שליקט, והרי זה דומה בעיניו כאילו לא נטל כלום, וכן נמי כאשר האדם מתפלל וממלא אסמיו בשפע רב, הרי הוא תמיד 'כאילו' לא תענה, כי כמה שיטול לא השיג כי אם אפס קצהו מן השפע המוכן והמיועד לכך באמת.

נ. הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע הזהיר את יו"ח שכל בית המדרש שאין מסיימים בו תהלים ביום פורים לא ייקרא 'נדבורנא בית המדרש', כי בפורים הוא זמן של רחמים ועל ידי אמירת תהלים אפשר לפתוח כל השערים בשמים ממעל, ואם בכל ימות השנה כתב ה'בית אהרן' (בית אהרן מח. ד"ה עוד אמר) שעל ידי אמירת תהלים 'אפשר לצאת מכל השטותים ומכל המצרים, ומכל השינויים שיש לו לאדם', ק"ו בן בנו של ק"ו שבעת רצון ונשגב זה בודאי יכול כל אחד לצאת מאפילה לאור גדול ולשנות את מזלו מרעה לטובה, ולבקוע אפילו מחיצה של ברזל המפסיקה בינו לבין אביו שבשמים.

ומעשה שראיתי בימים מקדם, בביהמ"ד דחסידי בעלזא בבני-ברק, בליל פורים היה בית המדרש מלא בזקנים עם נערים עד אפס מקום, וכל אחד היה עסוק בדברים קדושים, זה באמירת תהלים בהשתפכות הנפש וזה בלימוד התורה ביגיעה והתמדה, ב'קרן זוית' ישבה חבורת בחורים צעירים שעסקו בשיחה בטילה ובדברים של מה בכך, לפתע התעורר ראש הקבוצה (שהיה בחור מבוגר ממשפחה חשובה מאד שלא מצא זיווג, לעומת אחיו שכבר נישאו למזל"ט בגילו), והציע לחבריו הבה נאמר יחדיו 'תהלים', ונתפלל אל השי"ת ביום נשגב זה, וכן עשו. אף בחור זה האריך בתהלים עד אחר עלות השחר, וראה זה פלא, מיד אחר פורים נשתנה הבחור ומזלו לטוב, ובא בברית האירוסין עם משפחה מיוחסת בישראל - שידוך שלא 'חלמו' עליו כלל, והקים בית בישראל לשם ולתפארת, ודורות ישירים מבורכים בליעה"ר.

נא. כתב שם (בפלא יועץ הקדמון המובא למעלה) שג' סגולות יש ביום הפורים, א. שאפילו תפילת היחיד מתקבלת. ב. שיוכל לכוון בתפילה ויהא פיו וליבו שווים. ג. להיטהר ולהזדכך ממחשבות רעות, וכולם רמוזים במה שנאמר (אסתר ט כה) 'ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה', ו'בבואה' לשון יחיד, שאפילו יחיד הבא לפני המלך בתפילה ובתחנונים נענה ברחמים וברצון. אמר עם הספר - שהאמירה תהא בכוונה. ישוב מחשבתו הרעה, ללמד שניתן לשוב ולהיטהר מכל המחשבות הרעות.

מקרא מגילה - חסדים מגולים ורחמים ע"י קריאת המגילה ידוע ומפורסם כי שעת קריאת המגילה עידן רעוא דרעוין היא, והקריאה מעוררת רחמים וחסדים גדולים בשמים, וכל השפע הנשפע בכל יום פורים מתגלה בעת קריאת המגילה. הנה הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב ה"ח) דימה מגילת אסתר לחמישה חומשי תורה (עיי"ש), ויש ללמוד מן הדברים על קדושת המגילה. יותר מכך הפליג ה'חתם סופר' (דרשות קסד.) וז"ל. 'דכיון דקבלת תורה בימי משה רבינו ע"ה היה באונס, והדר קבלוהו בימי אחשוורוש (עי' שבת פח.) באופן שאור קדוש הכלול במגילה הוא ממש יותר גדול ונכבד מתורתינו הקדושה בעצמה', עכ"ל.

וזכר עורר על כך ב'יערות דבש' (ה"א דרוש ג) וז"ל. 'שמעו נא נבוני עם וחכמים, אשר בחר ה' בנו מכל עם, אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות וספר קורות אבותינו בכל התלאות אשר מצאם, אשר אין בו אלא הגדת המעשה וסיפור דברים. וכי בשביל זה היתה אזהרה לקרותה פעמיים - (חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, מגילה ד.), אמנם

וזכרו שהובא בספר 'סגולת ישראל' (מערכת פ' אות ד', הובא בהקדמה לספר 'שפתי חכמים' עמ"ס מגילה פתיחה פרק ט אות יד) 'קבלתי מגדול אחד ז"ל, דסגולה בפורים להשבים בבוקר ולהרבות בתפלה ובבקשה לפני הש"ת על כל דבר - בני חיי ומוזני, והן על שאר דברים, ועל כל קרוביו, כי באותו יום עת רצון מאוד, וכל העולמות המה בשמחה וברצון, וע"ז אמרו ז"ל 'כל הפושט יד נותנין לו', וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי הבעש"ט זי"ע נב.

ואכן, מן הראוי להתחזק ביתר שאת וביתר עוז לנצל את הזמן בתפילות ותחנונים מעומק הלב בפני המלך, וכדברים הנלהבים שהגיד הרה"ק בעל ה'בית אברהם' זי"ע בקול הוצב להבות ב'שולחנו' שערך בפורים, דלכן כתיב (ה ג) 'ותבך ותתחנן לו' (ולא נאמר ותבך ותתחנן לו), כי הפכה את כל מהותה לחטיבה אחת של תפלה, זי האט 'זיך' - גיבעטען להיות 'לו', (עשתה עצמה 'חטיבה אחת' עם התפילה) להיות קרובה אליו יתב"ש, וביום הזה הזמן גרמא לכך (עבודת פנים עמו' קפו עיי"ש).

נב. וכן רמזו גם במאמרם (מגילה ה.) 'רבי נטע נטיעה של שמחה בפורים', והנה בדרך כלל אין הנטיעה עת שמחה, שהרי יתכן ולא יצמחו הזרעים, ורק בעת הקצירה והאסיפה אז שמח האדם, וכמו"ש (תהלים קכו ה) 'הזורעים בדמעה ברנה יקצורו', אבל בפורים יש שמחה אף בעת נטיעה, כי מובטח לו שיראה פירות ופירי פירות מעמלו, מפני שכל שערי רחמים פתוחים לרווחה לפני כל אחד ואחד, והחכם יבוא ויפעל רפואות וישועות בתפילתו. וכמו שאמרו קמאי בצחות 'יעדער שמוגער - ווערט א צדיק גוזר', פירוש שאף קל שבקלים זוכה להיות בבחינת צדיק גוזר שהקב"ה מקיים דבריו, וכל אחד ואחד מקבל כח גדול מאד - שיהא בידו להפוך ולבטל כל גזירות רעות ולפעול נשגבות בתפילתו.

וכך תראה בנוסח הפיוט (שושנת יעקב) 'ברוך מרדכי היהודי', שנשתבח מרדכי במה שהוא יהודי ולא בצדקותו ובגדולתו, ללמדנו שיום הפורים מיועד לכל אשר בשם ישראל יכונה, ולא לצדיקים בלבד. ולכן נמי מצינו (תענית כט): שאם יש ליהודי דין ומשפט עם גוי, ישתדל לעשותו בחודש אדר, כי בחודש זה יש מזל טוב לישראל, ואין חילוק בין צדיק לרשע, אלא המזל טוב לכל אשר בשם ישראל יכונה, ובכל מצב שהוא בריא מזליה בימים אלו.

וכך איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פורים תרל"ה), וז"ל, 'תשועתם היית לנצח ותקוּתם בכל דור ודור' - כי התשועה בפורים הייתה לדורות עולם, כמו שהגזירה הייתה להשמיד כל היהודים (כלומר לבטל ולהשמיד את כל הדורות הבאים עד עולם), ממילא גם הנס היה לכל הדורות, והרי קיום כל זרע ישראל הכל ע"י נס הזה. ואיתא כי הגזירה היה גם בשמים כן על בני". והקב"ה עשה זה הנס בלי זכות ישראל, רק מצד שאנחנו עמו וחוסים בו תמיד, לכן עליו להושיע לנו בעת צרה. ולכן זה היו"ט נותן כח ועוז ותקוה לבני בגלות, לבטוח בו מצד שמיוחדים אנחנו אליו (ולאו דווקא בזכות כשרון מעשינו הטובים). ונראה שלכך תקנו לבסוס עד דלא ידע כו'. להראות שאין היום טוב מצד זכות ישראל - שהרי הם במצב של 'לא ידע' ואין בהם שום מעלה, זולתי שהם 'יהודיים'... ואיתא, כי פורים כמו יום הכפורים, וביזה"כ באין למעלה מהטבע ע"י ביטול הגוף אכילה ושתייה וענייתם ע"ז באים לעלמא דחירות. ויש בו סליחת עונות. כמו כן בפורים ע"י משתה ושמחה יכולין לבוא ג"כ לזה בעזר עליון שלא מצד מעשינו.

וצריכין אנו לעורר רחמים שיתגלה העולם הנ"ל לחוץ, וישפיע ויאיר על רישיה דעמיה המתאספים לשמוע מקרא מגילה בלב טהור בלב של כוונה²¹, ומבאר ה'קב הישר' שזו כוונת הברכות 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה', מלשון הזמנה, כמו (במדבר י ב) 'למקרא העדה ולמסע את המחנות', פירוש 'שציונו השי"ת לעורר כוונה ולהוציא אותה הארה גדולה לחוץ, וזהו על מקרא מגילה, ועל זה יענה הקהל אמן בכוונה גדולה' [וכיוון ה'ישמח ישראל' (פורים סוף אות ג) לדעתיה, שאף הוא מפרש מדיליה 'מקרא מגילה' מלשון הזמנה והתאספות, שכל האורות מתאספים ומתגלים בעת קריאת המגילה].

ב'בית אהרן' (לשבת זכור סו:) הפליג וכתב 'צדיקים אומרים, שהם מסתכלים בהמגילה כל מה שיהיה בכל השנה'. ואילו הרה"ק ה'אמרי יוסף' מספינקא זי"ע אמר, שבעת קריאת המגילה נפתחים שערי גן עדן.

בספר 'שארית ישראל' (שער הזמנים שער ב, פורים ד"ה אף) להרה"ק מווילעדניק זי"ע כתב, 'בקריאת המגילה יש תיקון לכל הגילויים - גילוי עריות ח"ו, והיינו כי בעת הקריאה מכפר הקב"ה על עוונות בני ישראל, ואף על עבירות החמורות ביותר, וכנרמז באותיות 'מגילה'. ולא רק ברוחניות הדברים אמורים כי גם בענייני גשמיות נשפע שפע רב בבני חיי ומזוני ע"י קריאת המגילה²².

ולמדנו בן נמי ממה שכתבו הפוסקים (עי' סי' תרצ"ג ס"א ובמשנ"ב) לומר אחר הקריאה קדיש תתקבל - שהוא בקשה שיתקבלו התפילות, ומכאן שכל 'קריאת המגילה' בקשות ותחנונים לפני המקום, ועל זה מבקשים

רוב מהתועלת אשר נמשך ממנו, מלבד סודות רבות שיש בו והפליגו בעלי חן וסוד לדבר בזה המגילה, ולהכי נקראת 'מגילת אסתר' - שיש בו סתרים וסתרי מעשה בראשית למאוד... ואזניכם שמעו מה גדלו ומה עמקו דברי המגילה ההיא, אף גם יש ללמוד ממנה דברים רבים למוסר והנהגת אדם אשר יעשה וחי בהם'.

בתב ה'דרכי משה' הארוך (תרצ"ג ד) 'אם חל מילה בפורים מלין התינוק ואח"כ קורין המגילה, בדי שיהיה גם בן בכלל יהודי, ולומר ליהודים היתה אורה'. היינו שכל מה שנאמר במגילה על היהודים יחולו אף על הרך הנולד, ומכאן, שבעת קריאת פסוקי המגילה כביום הזה שבים ונעשים כל מה שאירע בימים ההם, דאל"כ למה צריך למול את התינוק קודם הקריאה, הלא הפסוק 'ליהודים היתה אורה' קאי על היהודים שהיו בימי מרדכי ואסתר, אלא ודאי שהקריאה מעוררת את הזמן בפועל ממש, ו'ליהודים היתה אורה ושמחה קאי על 'היהודים' שבדור הזה, וביד כל אחד מהם לזכות כהיום לאורה ושמחה כפשוטו ממש, ולכן מלין את התינוק קודם המגילה שאף עליו יחולו כל הישועות והאורות, ואם בן יבין וישכיל כל חד וחד שלא להישאר מחוץ לכלל היהודים, אלא להכניס עצמו גם בן בכלל היהודים...

נלהבים המה דברי ה'קב הישר' (פרק צט) 'ראה בעיניך קדושת מועדים אלו, בכל מועד ומועד יש בהן קדושות וסודות נפלאים, וצריך אתה לדעת כי יש עולם חדש למעלה שהוא קדוש ונורא מאד, ואין אותו העולם מתגלה לחוץ מחמת רוב קדושתו כי אם פעם אחד בשנה, ומתחיל להתגלות בהתחלת קריאת מגילה, ומזה העולם היה שורש נשמתו של מרדכי הצדיק,

נג. וכך ביאר הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע (ד"ת מהדו"ב אות עו) את לשון המשנה (מגילה יז.) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', למפרע מלשון פרעון, כי הקורא את המגילה רק בכדי לפרוע את חובתו ולהסיר עול 'חובת הקריאה' מעל צווארו, ואינו קורא אותה בהתעוררות הלב להתבונן בחסדי ה' עם בניו בני ישראל, 'לא יצא' - והפסיד את עיקר המטרה שבקריאת המגילה להתבונן בכתוב בה, בחסד ה' שגמל עם בני ישראל עם קרובו על ידי השגחה פרטית ומדוקדקת, ורק בכך יקיים חובתו.

נד. סיפר הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע, שפעם חבשו את הרה"ק הרמ"מ מרימנוב זי"ע בבית האסורים, ושומרי בית הסוהר נתנו רשות להכניס רק חפץ אחד, ושאלו אותו מה ברצונו לקבל, ועל אף שהימים היו ימי תקופת תמוז ביקש הרה"ק מרימנוב להביא מגילת אסתר כשרה כתובה בדיו על קלף, כשמוע תלמידו הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע את תשובתו הזהיר את התלמידים לבל ימלאו בקשתו בשום פנים ואופן, כי אם יקבל לידו את המגילה יחריב את העולם לתוהו ובוהו.

הרה"ק ממונקאטש זי"ע סיפר האי עובדא, ומסיק מזה - כמה גדולה סגולת קריאת המגילה, דהא קיימא לן (מנחות עב.) 'חביבה מצוה בשעתה', ואם היה ביד הרה"ק מרימנוב לפעול נשגבות על ידי קריאתה באמצע ימות השנה, ק"ו שעל ידי הקריאה בזמנה אפשר לבנות ולשכלל עולמות ודברים נעלים.

וכבר איתא במדרש (אסת"ר ט ב) דמשום הכי יעצו זרש וכל אוהביו להמן לעשות עץ גבוה לתלות עליו את מרדכי, כי ידעו שהקב"ה עשה ניסים לישראל במים, שנבקע להם ים סוף, וכן הציל את חנניה מישאל ועזריה מתוך כבשן האש, ולכן התחכמו ובחרו בדבר חדש שעדיין לא ניצלו ישראל ממנו, כדי שלא יוכל מרדכי להינצל, ע"כ דברי המדרש.

והדברים סתומים ואומרים דרשני, וכי טפשים היו שלא ידעו שאין בין נס הנעשה במים לנס הנעשה מעץ לפני הקב"ה, וביותר תגדל הקושיא לאיזה צורך גילו לנו חז"ל לדורות מחשבת זרש ושאר אוהבי המן, ופירש ה'אגרא דכלה' (פרשת עקב) שבמשך הדורות עשה הקב"ה נסים ונפלאות בעולם הזה, וכאשר בני אדם מספרים אח"כ מנפלאותיו הרי הם מעוררים בזה שוב את הניסים שהתרחשו בימים ההם, ולכן חששו יועציו שאם יאמר המן לאחשוורוש להטביע את מרדכי בנהר אזי ילמדו ישראל פרשת קריעת ים סוף ועי"ז ינצל מרדכי מידיהם, וכן אם יאמרו לשורפו יעסקו בתורה במעשה ד'חנניה מישאל ועזריה' בספר דניאל ותתקור האש, לפיכך החליטו להעבירו מן העולם בדרך חדשה שעדיין לא הציל ממנה הקב"ה את ישראל, וממילא לא יוכלו לעורר את הנס על ידי קריאת הפרשה, אך הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ריחם עליהם וברא להם נס חדש וניצלו מצרפניהם.

מדבריהם למדנו, שבכח הקריאה ב'דברי התורה' של הניסים לעורר את הניסים שאירעו בימים ההם, וביותר בלימוד הנס של פורים ב'קריאת המגילה', כיו"ב, כתב בספר ארץ החיים על מגילת אסתר מהרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע לפרש דברי הגמרא (מגילה ז.) 'שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות', וכתב דכידוע שסיפורי המעשיות שבתורה מה שהקב"ה עשה גדולות ונפלאות לישראל המה מסוגלים לספר כל איש בעת צרכו לישועה... וכמאמר הקרא (קהלת א ט) 'מה שהיה הוא שיהיה', פירוש, הסיפור של מה שהיה הוא הכנה אל מה שיהיה עוד ישועה. וזהו שאמרה אסתר 'קבעוני לדורות', פירוש קבעוני שיהא מעשה זו כתובה בספר כדי שתשועתי תהיה לנצח בכל דור ודור להיות ישראל נושע בה' על ידי קריאת המעשה של המגילה.

ומסיים, וז"ל, וזה פירוש 'והימים האלה נזכרים' - בסיפור המעשה שלהם, ונעשים - ונעשה עתה ישועה בארץ כמאז ומקדם בכל דור ודור, ולא דוקא כל דור ודור, אלא אף משפחה ומשפחה ועיר ועיר - כל אחד בעת הצורך לישועה יזכור הנס הלז וינצל.

עד כאן הדברים אמורים בקורא את המגילה גם שלא בזמנה, ועל אחת כמה וכמה בקריאת המגילה ביום הפורים עצמו, וכמו שאמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, שבכל המועדים אומרים 'זכר ליציאת מצרים' כי עושים אותם כ'זכר' לנס שהתרחש בימים ההם, אבל בפורים כתיב (ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים' בפועל ממש, ובכל שנה ושנה מתעורר הנס בזמן הזה מחדש כפי שהיה בימים ההם ממש, ואף בימינו אנו יש 'ונהפוך הוא' כפשוטו - לבטל כל גזירות קשות ואכזריות ולהמתיק הדינים ולרחמים ולרצון.

וכן כתב ה'בני יששכר' (אדר ד ו) 'נראה לי, וניצולים [מכל צרות ויסורים] בכל שנה על ידי קריאת המגילה וצדקה'. איתא ממרן הבעש"ט זי"ע (בעש"ט עה"ת, אסתר אות ח, וכן הוא ב'מאור ושמש' רמזי פורים ד"ה בגמרא הקורא בשם האור המאיר) על לשון המשנה (מגילה יז.) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא, שקורא את המגילה כדרך סיפורי מעשיות, שאז (למפרע - בעבר) נעשו נסים, ואינו מעלה על לבו אשר השי"ת עושה לנו נסים ונפלאות בכל דור ודור בזכות הקריאה - לא יצא', והיינו שהדברים האלה נזכרים ונעשים עכשיו בפועל ממש.

והוכיח זאת החידושי הרי"ם (ליקוטי הרי"ם) ממה שאמרו שצריך לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת מפני שמתו כאחד, והיינו שעתה בזמן הזה הם 'מתים' מחדש, שמתעורר עתה כח הנס, וע"כ יש לקרוא בכל שנה בנשימה אחת. וכן כתב התפארת שלמה (רמזי פורים ד"ה בגמרא מגילה), וז"ל, וזה פירוש הגמרא (מגילה ד:) 'מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה', פירוש, ע"י קריאת המגילה יורד ההשפעות בבני חיי ומזוני לכנסת ישראל, ומפני כן המצווה לפשוט את המגילה כאגרת כדי שיתפשט השפעות טובות לכל העולם, אמן.

עוד כתב שם שתיבת 'מגילה' (חסר יו"ד) עולה בגימטריא כמנין 'מזלא' (ע"ה), ללמדנו שבעת קריאת המגילה אפשר לפעול שפע רב בבני חיי ומזוני, שהרי אמרו (מו"ק כח.) בני חיי ומזוני, לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, ואם כן בעת הזאת אפשר להפוך את מזלו מרעה לטובה.

'תתקבל צלותהון ובעותהון' - וקאי על התפילות הרמוזות והנסתרות בלשון המגילה^י.

הדר קבלוה - קבלות טובות בעת קריאת המגילה

זמן קריאת המגילה הוא עת ראוי ומוכשר לקבל על עצמו עול מלכות שמים, וכדברי הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדישוב זי"ע ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה לפורים) שכתב דברים חוצבי להבות אש בענין זה, והא לך לשון קדשו 'זמעתה יתלהב לב האדם בקראו המגילה, ויבזון בקראו ובשמעו המגילה שמעתה מקבל עול תורתו ומצותיו וכו', ויבין את עצמו - מה שחלף ועבר אין, ומעתה הוא מקבל עליו עול תורתו ומצותיו יתברך שמו'.

ומוסיף שם, שיש לזכור כי פורים הוא כיום הכיפורים, שהקב"ה סולח ומוחל לבני ישראל על כל עוונותיהם, לפיכך צריך חרטה על העבר וקבלה על העתיד, ולהחליט בהחלטה גמורה שלא ישוב לבסלה עוד, והשעה המוכשרת לכך היא בעת קריאת המגילה, שאז מטהר הקב"ה את ישראל באתערותא דלעילא, ועל האדם לעורר לבו ולהתקרב אליו יתב"ש^י.

איש לרעהו - יום שימת אהבה ורעות

מעיקרי עבודת היום הוא להיות 'איש לרעהו' - להרבות באהבת ישראל בלי גבול, לתת עיניו וליבו לרווחת הזולת, וכמו שהגידו צדיקי הדורות שכל כוחו של המן היה במענתו 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד' (אסתר ג ח), שכלל ישראל אינם מאוחדים ביניהם אלא הם מפוזרים ומפורדים, וכנגד זה אמרה אסתר למרדכי 'לך כנוס את כל היהודים' (ד טו), שה'תרופה' הראשונה לביטול הגזירה הוא לכנוס את כל היהודים כאיש אחד בלב אחד. ולשם כך תקנו חז"ל משלוח מנות איש לרעהו להרבות אהבה וירידות^י, וכן את מצות מתנות לאביונים.

ונודע לשון הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הי"ז), מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח לרעייו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וזרים, שהמשמח לב האומללים האלו נידמה כשכינה, שנאמר (ישעיה נז טו) 'להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים'.

וזכר מצינו שכל תקפו של נס היה רק על ידי דאגת איש לרעהו והרצון להיטיב עמו, וכה כתב הרה"ק

צדיקים אמרו, שבעת הקריאה יכולים חשוכי בנים להיוושע בדבר ישועה ורחמים (ובכלל זה, אלו שיש להם צער גידול בנים רח"ל, שיכולים לזכות לראות נחת דקדושה מיוצאי חלציהם), ונרמז בתחילת המגילה וסופה, שפותחת בתיבת 'ויהי' שהיא לשון צער (מגילה י:), ומסתיימת בפסוק (י ג) 'דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו', והיינו שאפשר לזכות ל'זונהפוך הוא', ולשנות את הצער לשמחה גדולה בהולדת בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות. ומעשה באחד שהזכיר את עצמו בפורים לפני הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שיברכו בזש"ק, נענה הרה"ק שיום הפורים מסוגל לזש"ק, על פי מאמרו של ה'חזוה' מלובלין זי"ע שהקב"ה מקיים מצות 'משלוח מנות' על ידי שנותן 'איש' זה בנים 'לרעהו' אלו ישראל.

נה. ויתכן שנרמז כן בגמרא (מגילה ד.) 'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב ג) 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי', ולא לחינם ילפינן כן ממקרא זה דאיירי מענייני תפילה, רק משום דאתקשי לגמרי אהדדי, וכולה חטיבה אחת היא של תפלה.

נו. סיפר הרה"ק רבי יהודה מדזיקוב זי"ע, שנה אחת קרא זקנו הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע את המגילה, עמד לצידו החסיד הנגיד רבי שמואל אליהו שטערן ז"ל וכאשר קרא הרבי את הפסוק (ג ג) מדוע אתה עובר את מצות המלך געה החסיד בבכי תמרורים מאין הפוגות, כי באותה שעה התעורר לחזור בתשובה על שנכשל במשך השנה לעבור על מצוות מלך מלכי המלכים, וסיים רבי יודע'לע ואמר, שבאותו מעמד לא ידע בפני מי להתבונן, אם על זקיני הקורא את המגילה בקדושה ובטהרה, או על החסיד ששופך לב כמים וחוזר בתשובה מעומק הלב. נוראות אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שכדאי לו לאדם לחיות שבעים שנה בעולם הזה ולסבול תלאות ונסיונות שונים, והכל כדי לשמוע קריאת מגילה פעם אחת בחיים.

נד. ובזה ביאר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע טעם הדבר שבמשלוח מנות צריך לתת שתי מנות ואילו במתנות לאביונים סגי במתנה אחת, כי רחמי האדם מתעוררים כשרואה אביון על כן לא הצריכו לתת לו יותר ממתנה אחת, אכן במשלוח מנות הרי מטבע הבריות שלא לתת לרעהו ב'עין טובה' ומקנא במה שיש לו, על כן תקנו לתת שנים בדווקא כדי לסגל לעצמו עין טובה - לתת מתוך נדיבות לב ואהבה ואחזה.

עצמו מכל עסקיו ולא יחשוב רק בטובתו, וינצל מכל רע^י. זמן היה במרדכי ואסתר, כי מרדכי לא חשב לעולם טובתו רק טובתה, לכן בהתוודע לו מענין בגתן ותרש ידע כי המציל את המלך מהמות ישיגהו יקר הרבה, לכן הגיד זאת לאסתר, ואמנם אסתר לא חשבה לעולם רק בטובת מרדכי ולכן הגידה למלך בשם מרדכי, ועי"ז עזר ה' להם, ולכל ישראל בזכותם, עכ"ד.

אורה זו תורה - חשיבות לימוד התורה בפורים וביותר בין מגילה של לילה לשל יום

נאמר במגילה (ט כז), 'קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם' - ששבו לקבל את התורה מאהבה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת פח.) שבהר סיני קיבלו את התורה מיראה ואילו בפורים קיבלו את התורה מאהבה, ופירש רש"י 'מאהבת הנס', על כן הזמן גרמא להנות בתורת ה' ביום זה.

ידועים דברי ה'חתם סופר' (דרושים ואגרות, עמוד רמ"ה) שכתב 'קבלתי מרבי הרב מהו' מענדלי ליליג זצ"ל שהיה רב בביהמ"ד דק"ק פפד"מ, שקיבל מהגאון בשם ה'שב יעקב' זצ"ל, שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיומא, מובטח לו שהוא בן עולם הבא^י, בן קבלתי סתמא, ולא ידענא טעמא'.

ובך פסק הרמ"א (סימן תרצ"ה סעיף ג) בשם מהר"י ברונא, ללמוד תורה לפני הסעודה, דהא כתיב (אסתר ה טז) 'ליהודים היתה אורה' ודרשו חז"ל (מגילה טז:) 'אורה זו תורה'^פ.

ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ז ד"ה ובכל) על הפסוק (אסתר ב יא) 'ובכל יום ויום מרדכי מתהלך', וז"ל, נראה שכל הדברים הנזכרים במגילה היה הכל לצורך הנס, ובודאי זה דבר גדול מאד שהיה כארבעה וחמשה שנים מעת הלקח אסתר לאחשורוש, ומרדכי הצדיק הלך בכל יום ויום לראות שלומה בעבור כי היתה יתומה ובצער התפיסה בבית הנכרי, וזכות זה זכה לנס, וכתיב גם כן 'באמרם אליו יום ויום' וכו' (ג ד), שע"י שבכל יום ויום מתהלך זכה לזה לנצח את המן הרשע ולהכעיסו בכל יום ויום. עכ"ל.

ובך כתב ה'ערבי נחל' (בפר' מקץ, דרוש א' ד"ה ואמנם) בשם 'האלשיך' הקדוש, עצה טובה למי שזקוק לישועה, וז"ל וכן הוא בפרטות באנשים פרטיים, אם יתחברו ב' אנשים באהבה אמתית בלב שלם שכל אחד ייטיב להשני, ויהיה כ"ב האהבה ביניהם עד שכל אחד מהם לא יחשוב טובת עצמו, רק ישים כל מגמותיו אל טובת ותועלת חברו, אזי ממשיכים הנהגה זו על עצמם מהש"י, שבכיבוד יפנה מכל עסקיו ויחשוב רק להיטיב לאלו האנשים, כי נודע מה שאמרו רז"ל 'ה' צלך' (תהלים קכא ה), שכל מה שהאדם מתנהג, כך ממשיך על עצמו מהש"י. משא"כ האנשים שאין ביניהם אהבה גמורה, אף על פי שגם שנאה אין ביניהם, מ"מ כיון שכל אחד אינו חושב רק עניני עצמו ואינו נותן לב לטובת חברו, כך הש"י אינו חושב ח"ו בטובתם. ולכן בכל עת צרה שיש ח"ו על האדם טוב לו שיתחבר באהבה גמורה עם ריע אחד או יותר... וזוהו יגרום שבכיבוד יפנה

נח. סיפר אחד מחשובי החבורה בבית שמש (רבי יוסף מאיר) אשר רגיל הוא לשמוע קריאת המגילה בביה"ד פלוני, שם קורא את המגילה בעל קורא מופלג במתיקות ובעריבות ובדקדוק, לפני כמה שנים הלך קודם המגילה לטהר עצמו במקווה הנמצאת תחת ביהמ"ד אחר העומד תחת נשיאות אדמו"ר אחד אשר באותה שנה שהה בחו"ל בפורים, כאשר יצא מן המקווה פגע בו בנו של הרבי והודיעו כי הוא 'התשיעי' למנין... מיד הבין את אשר לפניו, ועל אף שנכספה נפשו לשמוע את המגילה מהבעל הקורא המומחה, מכל מקום הבין כי עדיף להיטיב לאחרים וגמר בדעתו להישאר שם, ולא עוד אלא שהתקשר לחברו (ר' יחזקאל) שיבוא אף הוא להשלים למנין עשרה. לאחר שהחבר הגיע נדברו ביניהם כי הלא מצוה גוררת מצוה, והיות והבעל קורא בביהמ"ד בו שהו עתה הינו חשוך בניס רח"ל, והרי זמן קריאת המגילה הוא עת רצון ובפרט שהינם עוסקים במצוות גמילות חסדים ויש בכוחם להעתיר עד שתתקבל תפילתם, על כן מן הראוי שיקדישו את קריאת המגילה להעתיר בתחנונים לישועת הבעל קורא להיפקד במהרה, ואכן לאחר שבוע נושע הלה מצרתו, וכתשעה חודשים לאחר הפורים נתבשרו הכל בבשורת הילד הנולד.

נט. בדרך צחות יש להוסיף, שמכלל הדברים גם הלומד תורה בין מגילה דיממא דשנה זו למגילה דלילה לשנה הבאה מובטח לו שהוא בן עולם הבא...

ס. והיו צדיקים שנהגו ללמוד הלכות פסח קודם הסעודה, דהא קיימא לן (פסחים ו.) 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום', ופורים הוא שלשים יום קודם פסח.

עסוקים במצוות היום יעסקו יושבי המוקפין בתורה, וכן איפכא^{סא}.

במשתה היין מה שאלתך וינתן לך - כי אז נפתחים כל שערי שמים

מצוות חכמים על כל איניש לבסומי בפוריא^{סב} (מגילה ז:), והפליגו הצדיקים בסגולת מצווה זו, וכפי שהמליץ הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע (ייטב פנים לפורים - קול מגילה ד"ה ובבוה) בלשון הגמרא (מגילה ז:): 'רווחא לבסימא שכיח', שעל ידי ההתבסמות בפורים אפשר לזכות לריווח גדול והצלחה בכל הענינים, שפע רב בפרנסה בהרחבה ושאר צרכי עמינו המרובים^{סג}. ורמז ליה הרה"ק ה'מנחת

וכבר אמר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות ח"א, פורים תקצ"ו), שלכאורה היה ראוי לקבוע את יום הפורים ליום י"ג באדר שבו היה הנס ששלטו היהודים המה בשונאייהם, וכדרך שתקנו את כל החגים ליום בו אירע הנס (ובגון חנוכה, ש'חנו כ"ה', ובו ביום כבר מדליקים נרות) ומדוע נקבע החג ליום המנוחה, אלא שאם באמת היו עושים את יום הפורים 'בשלושה עשר בו' אזי לא היה חילוק בין הפרזים למוקפין, וכולם כאחד היו חוננים ביום י"ג והיה העולם שמם מתורה, על כן קבעו חז"ל לעשות הפורים ב'יום המנוחה', וממילא פורים הוא ב' ימים, י"ד לפורים וט"ו למוקפין, ושוב לא יהא העולם בטל מלימוד התורה, כי בעת שהיהודים הפרזים יהיו

סא. כתב ה'בן יהוידע' (מגילה יב: ד"ה יום) על הא דאמרו (שם) על הפסוק (אסתר א י) 'ביום השביעי כטוב לב המלך ביין', אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות, וז"ל. פירוש, אל תתמה איך מתוך הסעודה של אחשוורוש שיש ממנה קטגוריא על ישראל, יצא לישראל תשועה גדולה והצלחה רבה - כי הריגת ושתי היא סיבת ישועת ישראל, שעיי"כ באה אסתר ולקחה מקומה ואח לצרה יולד. לכך אמר 'שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה', ולכן מצד זה יצא סגוריא על ישראל, וצמחה להם ישועה בהריגת ושתי בו ביום, עכ"ל. ומכאן למדנו בגדולת כוחה של לימוד התורה להגן מן הצרות והייסורים.

סב. צדיקים היו ממשילים למלך בשר ודם שהיה צריך להעתיק משכנו לעיר אחרת, ובבוא משרתי המלך להעביר את כל חפצי המלך אל הארמון החדש פחדו שמא יבואו ליסטים ויגזלו מחפצי המלך ובעיקר את הכתובים מסודות המלוכה ומצבא המלכות, על כן העמידו חיילים מזוינים שישמרו על השיירה לכל יפגעו במ אויבי המלך, ואכן הצליחו לשמור עליהם מכף כל אורב וליסטים ולהעבירם אל גנזי המלך בשמירה מעולה, אולם בבואם להעביר את כתר המלכות גבר החשש ולא רצה המלך לסמוך על שומריו. מה עשו, הניחו את הכתר המפואר בעגלה פשוטה ביותר, כיסוהו בבלאי בגדים שחוקים, וכך לא עלה בדעת הליסטים שנמצא כאן אוצר גדול ויקר.

כדבר הזה נעשה ביום הפורים, וכמו שהובא בספרי קודש' (עיי' מאור ושמש פורים ד"ה והנה בימות החול) שהאורות היורדים ביוהכ"פ בעת אמירת 'כתר' מתגלים בכל שעות ה'מעת לעת' של יום הפורים, ונמצא שביום גדול וקדוש זה יש ביד כל אחד לבקש מן המלך ככל אשר יחפוץ ואף לפעול שנזכה לשלימות התיקון שתהיה לעתיד לבוא, אמנם כדי שלא תהא יד הכל ממשמשת בו קבעו חז"ל את היום הזה למשתה ושמחה [ואין בו איסור מלאכה או נוסח תפלה כביום טוב, ובמוצאי פורים אין מבדילים בין קודש לחול, וזה דומיא לעגלה הפשוטה, ולא עוד אלא שחז"ל הוסיפו החיוב להשתכר בגילופין ולבטל את הדעת והשכל, שהוא ענין כיסוי הכתר בסמרטוטין], והכל בכדי שאנשים פשוטים יהיו עסוקים בדברים בטלים ולא יגעו בכתר המלכות, אבל המשכיל יבין מזה שיש אוצר גדול מתחת לכל המסכים הללו, ובידו לגלות דברים נשגבים ונעלים.

סג. וכבר הסביר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא בשפתי צדיק פורים אות נ"ג) וז"ל בפורים יש כל כך עת רצון שכל איש ישראל יכול לפעול לאין שיעור, אך פן ידרוש שלא כהוגן כיבדו חז"ל בכוס, ואין שום הוה אמינא שנפסיד ח"ו על ידי תקנת חז"ל. כי מן הסתם עולה יותר נחת רוח מי שמבטל חפצו לציית פקודת חז"ל, מאשר יכוון לבקש עבור עצמו טובות אף שיפעול (בפרט, שאפשר להשתדל בתפילה עד עת שתייתו).

מפורסמים דברי ה'חידושי הרי"ם' זי"ע לפרש טעם מצות שתיית היין עד דלא ידע, ע"פ מעשה שהיה אצל מרן הבעש"ט הק' זי"ע [יש הרבה נוסחאות בסיפור זה, ואנו נקטנו את השמועה המקובלת בפי העולם], שפעם היה חוטא אחד שאסף סכום כסף גדול כדי לעבור בו עבירה, ויהי בהיותו בדרך עם צרור הכסף שמע קול יללה עולה מאחד הבורות, כאשר התקרב לשם ראה משפחה שלימה מישראל הנתונים בצרה ובשביה, והם סיפרו לו שלא

אלעזר' זי"ע (שער יששכר מאמר ימי ששון אות נו) בלשון הכתוב וינתן לך, שמשחה היין עת רצון הוא לבקש ולהתחנן (אסתר ה' ו) ויאמר המלך לאסתר במשחה היין מה שאלתך לפני מלך מלכי המלכים, כי 'נתן לך' כל משאלותיך^{סד}.

שילמו את דמי החכירות שהיו חייבים לפריץ, ועל כן השליך אותם אל הבור הזה, שאל אותם האיש כמה כסף עליהם לשלם כדי לפרוע חובותיהם, נקב ראש המשפחה בסכום המדויק שהיה לו בכיסו לדבר עבירה, ויהי כשמוע האיש את דבריו לא ידע מה לעשות, והתלבט מאד אם להציל את המשפחה או להמשיך בדרכו הרעה, אך בסוף התגבר ברוחו והלך אל הפריץ ופדה את המשפחה מבאר שחת.

באותה שעה נעשה רעש גדול בשמים, אלו לימדו עליו זכות שהציל משפחה שלימה מישראל, וחלקם טענו שרשע הוא וחטא כל ימיו בפשעים וזדונות... עד שפסקו לתת לו את כח הברכה לברך את כל אשר יחפוץ וכל היוצא מפיו יתקיים, אולם כדי שלא יברך לכל אחד גזרו עליו בד בבד שיהא שיכור, ולא תהא דעתו צלולה עליו, וכן הווה.

לימים הייתה גזירת עצירת גשמים בעולם, ומשכלו כל הקיצין שלחו משלחת חשובה של ראשי הקהילות אל מרן הבעש"ט הק' זי"ע כדי שיבקש עליהם רחמים, אולם הבעש"ט השיב את פניהם ריקם, באמרם שגזירה היא מלפני השי"ת ואין בידו לבטלה, ושלחם אל איש פלוני כדי שיתפלל עליהם, והוסיף ואמר להם, שאיש זה שיכור הוא המשתכר ביינו מן בוקר ועד ערב בכלל, ועליכם לתפוס אותו ברגעים הספורים שאחר קומו משנתו והתפכחותו משתיה הקודמת עד השתיה הבאה, ובשעה זו של צלילות הדעת עליכם להתעקש אצלו שיתפלל שירדו גשמים, ואכן נסעו להתם ולאחר תחבולות שונות מצאו אותו ב'עת רצון' כזו - וסיפרו לו שהעולם סובל מעצירת גשמים וברצונם שיתפלל עליהם, לגלג עליהם האיש על שבאו לאיש פשוט ונבזה כמותו, והלא שיכור הוא שאין לו בעולמו יותר מטיפה מרה של י"ש ואיך יש בידו לפעול בתפלתו, אולם הם ענו לו שבאו בשליחות הבעש"ט, והם מאמינים באמונה שלימה שעל ידי תפלתו יושעו, בלית ברירה פרש ידיו אל ה' והתפלל עליהם שירדו גשמים, ואכן כאשר אמר 'משיב הרוח' נשב זיקא ובאמרו 'מוריד הגשם' ירדו גשמי ברכה בשפע. כאשר חזרו השליחים וסיפרו לפני הבעש"ט שאכן ירדו גשמים אחר תפלתו, גילה להם שהוא אותו שיכור שגזרו עליו מן השמים שכל ברכותיו יתקיימו.

לפי זה ביאר ה'חידושי הרי"ם' את הנאמר לעיל, כי ביום הזה אפשר לפעול ישועות נשגבות למעלה מדרך הטבע, ודוגמת אותו שיכור שכל דבריו וברכותיו התקיימו, כמרומוז במגילה (ו' ב) 'מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך', לפיכך קבעו חז"ל דמיחייב איניש לבסומי בפוריא.

מספרים, שכאשר הגיד כן ה'חידושי הרי"ם' ניגשו אליו החסידים עם פתקאות ובקשות ורצו למוסרם לו כדי שיעתיר עליהם בדבר ישועה ורחמים, נענה אליהם ואמר 'כנראה שעדיין לא התקדש עליכם חג הפורים...' שהרי צריך לשתות ולבטל הדעת ביין.

שנה אחת בטרם התחיל הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע להתבשם ביינו כמצות היום [בקדושה ובטהרה כדרכם של צדיקים], סיפר מעשה שהיה בהרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע שהגיע לעיר ששהה שם גם הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע, והמהר"ש יצא לקראתו לקבל פניו, ויהי כאשר התוועדו יחדיו הני תרי צדיקי ניגש איש כפרי פשוט אל הרה"ק מראפשיץ, ובתמימותו ביקש, שיברכו הרבי ברכת הדיוט, שהרי כך אמרו (מגילה טו.) 'לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך', ויהי כאשר שמעו התלמידים את בקשתו שנאמרה בתמימות מלאו פיהם שחוק, אולם הרה"ק מראפשיץ נענה לעומתם 'מדוע הנכם צוחקים, הלא כוונתו היתה לבקש בקשת הדיוט, היינו שברצונו לקבל כסף, בני חיי ומזוני, פשוטו כמשמעו, ולא מדריגות נעלות...'

ובענינא דיומא רימז הרה"ק מסאטמאר בדרך הלצה בלשון הכתוב (בראשית ט ט) 'ויחל נח איש האדמה ויטע כרם', דהנה רש"י פירש 'ויחל - עשה עצמו חולין', ואילו 'נח' משמעו מלשון מנוחה דהיינו יו"ט, הא כיצד, האם היה יום חול או יו"ט, ובעל כרחך צריך לומר שהיה 'יום טוב אין די וואָכֶן' [-יו"ט בימי החול], ואיזהו, זה יום הפורים שהוא יו"ט בימות החול, ואמרה תורה שניתן לנו יום זה בשביל 'איש האדמה' אלו הבקשות ארציות של הדיוטים החפצים דברים גשמיים, והשעה מסוגלת לפעול לכך היא כאשר 'ויטע כרם', פירוש כששותים יין ומשתכרים כמצות היום, כאמור שעת רצון היא ושערי שמים פתוחים לתפילתנו.

סד. וכמו שהוכיח הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (לר"ח אדר ז"ה או יאמר בהקדם) מדברי הש"ס (מגילה ז:): ששנה אחת נתבסם רבה מיינו בסעודת פורים, 'קם רבה שחטיה לרבי זירא', למחר כאשר התפכח מן היין 'בעי רחמי ואחייה' (ביקש רחמים והחייהו), ובזה המעשה גילו לנו חז"ל כי יום הפורים מסוגל לישועות ורפואות למעלה מדרך הטבע, ואף חולה הנצרך לרפואה בבחינת 'תחיית המתים' יכול להיושע ולהיענות.

ונתן רמז לדבר כי ר"ת של ו'נאמן א'תה ל'החיות מ'תים הם כר"ת של ו'משלוח מ'נות איש ל'רעהו, וס"ת של ו'נאמן א'תה להחיות מתים הוא מתנ"ה, לרמז שעל ידי קיום מצוות היום - משלוח מנות ומתנות לאביונים ניתן להחיות מתים.

הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע הי"ד פגש פעם בפורים באברך ההולך בדרך עם בתו הקטנה ושאלו לאן פניו מועדות, השיב הלה שבתו סובלת ממיחושים שונים והוא הולך לרופא פלוני כדי שיבדוק אותה, תמה הרה"ק מקארלין ושאל 'וכי בפורים הולכים לרופא, פורים איז משקה א רפואה' (ה'שתיה' היא 'הרפואה' ביום הפורים), ונתן לו משקה כדי לתת לה, ואכן נעלמו כל מכאוביה ונתרפאה.

סיפר הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ זצ"ל, שהוא היה נוכח שנה אחת אצל רבו הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע כאשר שהה בעיר לאדז' ביום הפורים, ובעת משתה היין היו פני הרה"ק בוערים כלפידים בקדושה עילאה, לפתע נכנס החסיד רבי יודל ריבאק ז"ל במרוצה ובהלה, וסיפר בדמעות שלישי שבנו הקטן נפל מקומה גבוהה בראשו על אבן גדולה, והרופאים הזהירוהו לבל יגעו בילד כלל, כי חיי הבן תלויין לו מנגד, ויהי כשמוע ה'בית אברהם' את דבריו הורה לו לתרום שלש מאות רובל כסף לצדקה עבור עניי ארץ ישראל [כך היתה דרכו בקודש בעת שהזכירו לפניו חולים הזקוקים לישועה, וביותר בעיר לאדז' שהיתה מקום מגורם של עשירים ובעלי נכסים], מיד התחייב החסיד לתת את מלא הסכום לידי הרבי, והתנצל על שאין לו כעת כסף מזומן לשלם, לפיכך יתן טשעק [צ'יק] עם סכום זה כדי שיזכה בנו לרפואה, אולם הרבי לא קיבל את דבריו, ושאלו האם בפעם הזאת גם 'יחזור' הטשעק כבפעם הקודמת (כי בעבר נתן טשעק לרבי, ופקידי הבאנק (בנק) לא נתנו מאומה בעדו, אחר שלא היה לו שם מעות כנגדו), אך החסיד התחייב והבטיח שבפעם הזאת יוכלו למשוך את מלא הסכום מחשבונו, ובלבד שיפעל הרבי רפואה לבנו השרוי במצב של סכנה, מיד נטל ה'בית אברהם' תפוח שהיה על השלחן וזרקו על ראשו בחזקה, וצעק לעברו שיחזור לביתו, בכה החסיד ותמה 'איך אעלה אל ביתי כאשר בני מוטל על ערש דוי ומפרפר בין חיים למות', אולם הרבי ציוה עליו שוב לחזור לביתו, בלית ברירה ליוו אותו כמה מחבריו אל עבר ביתו, ויהי כאשר הגיע הביתה פתח את הדלת וראה את בנו מסתובב כאחד האדם, ויהי לנס ולפלא.

והנה הגם שנעשה לו נס בזכות הצדקה לעניי אר"י ובכוחו הגדול של הרה"ק, מיהו הזמן גרמא לכך היה - משתה היין, ואותה שעה מסוגלת לפעול רפואות וישועות למעלה מדרך הטבע, ואף להחזיר נשמות לפגרים מתים, ועל כן מי פתי יבטל ויבזבז רגע אחד מיום נשגב וגבוה כזה.

מעשה באחד מיקירי קרתא דירושלים שבמשך שנים רבות לא זכה להיפקד בבנים, והיה מזכיר את עצמו תמיד בפני רבו הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע, אך לעולם בירכו הרבי בשפה רפה ולפעמים אף לא השיב לו כלל, והבין החסיד שמצבו דחוק ביותר, ואעפ"כ לא נפל ברוחו והמשיך לפקוד את בית רבו תמידין כסדרן ולהזכיר את עצמו שוב ושוב לדבר ישועה ורחמים. שנה אחת ביום הפורים נכנס לבית המדרש של חסידי קארלין, ומצא שם את בני החבורה יושבים מבוססים בצוותא חדא כמצות היום, באותה שעה נגמר להם המשקה ובטוב לבם אמרו לו כולם כאחד, שאם יביא להם משקה 'מבטיחים' הם לו שלתקופת השנה יולד לו בן זכר, קיבל הלה את דבריהם, חיפש ומצא כמה בקבוקי י"ש והביאם לפניו, והם שמחו על כך מאד והמשיכו בכך את הסעודה בהתרוממות.

אחר פורים נשתכח הדבר מלבם, וכאשר עברו כמה שבועות והישועה התמהמהה מלבוא שכח גם החסיד מאותה הבטחה, אולם כאשר פקד בפעם הבאה את בית רבו הרה"ק מקארלין והגיש לפניו את ה'קוויטל' (פיתקא בבקשת רחמים) בו ביקש שוב כדרכו לזכות לבנים, הביט הרבי והסתכל היטב ב'קוויטל' ואמר לו 'הרי כבר נושעת', ושאלו אצל מי היית ומי פעל עבורך ישועה רבתי זאת, נענה החסיד ואמר שלא מיניה ולא מקצתיה, כי לא היה אצל איזה צדיק בתקופה האחרונה... עד שנזכר מ'הבטחת' החסידים בפורים, וסיפר לפני הרבי דברים כהווייתן, שהחסידים אמרו לו להביא משקה ובשכר זה יזכה לשנה הבאה לחבוק בן, ויהי כשמוע כן הרה"ק מקארלין אורו פניו, ואמר 'אויב אזוי איז פשוט [-אם כן פשיטא שנושעת], מיר האבן געקוקט האבען מיר גיזעהן אז ס'נישט שייך [הסתכלנו וראינו

העור בקלות. אלא ודאי, רמוז רמזו בכאן שע"י 'משתה' היין אפשר לאדם לפשוט בקל את חלק הבהמויות והחומריות החופפת עליו, כי ע"י ביטול הדעת העצמי אפשר להתרומם טפה מעל הקרקע מתוך שמחה וחזרה.

לא יבושו ולא יכלמו - אף כשהוא 'לא ידע' לא יבייש את חברו

אמרו חז"ל 'מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, אמנם, עם כל חשיבותו ומעלתו של ה'בסומי', רבות יש לזוהר שלא תצא תקלה מתחת ידו, כי מי שאינו נזהר בזה חלילה ובשכרותו פוגע ח"ו בהרצובות לשונו אפילו רק ב'נפש אחת מישראל' ודאי עדיף לו שלא ישתה ויצא שכרו בהפסדו. כי לא אמרו אלא עד דלא ידע - שע"י השתיה תבטל דעת השותה, אבל זאת לא אמרו ולא התירו שיגרום בשתייתו שגם חברו יצא מדעתו מחמתו, על ידי אונאת דברים והלבנת פנים הפוגעים באדם עד עמקן נשמתו^{ס"ה}.

והיינו דקאמר הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע, שהר"ת של ע"ד ד'לא ידע' הוא 'ידע', כי צריך ידיעה גדולה איך לקיים מאמר זה.

נראות כתב החיד"א (פני דוד פרשת אמור, וכבר איתא בן בראשונים - ספר מושב וקנים לבעלי התוס') בשם רבי יהודה החסיד לבאר הטעם שאסרה תורה אלמנה לכהן גדול, דאיתא בגמ' (קידושין ע"א). אמר רבי יהודה אמר רב שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו, והטעם, כי בכח 'שם' זה ניתן לשדד כל מערכות הטבע ולעשות בו כרצונו, וחששו חכמים שמא ידע בו מי שאינו הגון ויעשה בו כאוות ליבו. והנה הכהן הגדול היה מזכיר שם המפורש ביום הכיפורים כמו ששנינו (יומא סו.) 'שהיו

יש שאמרו שעל כן נוהגים להאריך סעודת פורים לתוך הלילה (עין רמ"א תרצ"ה ס"ב, ודרשות חת"ס פורים תקפ"ט ד"ה וצא להם), לרמוז בזה כדי להמשיך את כל אלו הישועות מסעודת פורים אל תוך 'הלילה' כלומר כל הצרות והיסורים שהם בבחינת לילה.

וכתב ב'מחזור ויטרי' (סמן תס"ה) וז"ל פורים שכל אדם מאריך בסעודתו - זמן השמים ימלאו שאילתו, והיינו שימלאו משאלותיו בעת סעודת פורים.

בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע מתאמרא, שבמשתה היין יכול כל אדם לבוא לידי דרגת אדם הראשון קודם החטא, וזהו חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, כלומר שיוגיע למצב ולתיקון שהיה 'קודם הידיעה' שע"י עין הדעת, כי היין מבטל את דעתו ועצמותו של האדם, ועי"ז יש בידו להתעלות להיות כולו רוחני ולהסיח דעתו מחלק החומרי שבו, ולשפוך נפשו ולשוב בתשובה לפני הקב"ה. וכבר אמרו (הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ליקושים, מגילה ז:) כי 'בסומי' ר"ת סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי וזה רמז שאפילו בעת שכרות צריך להיות לשם שמים, עכ"ל.

וכבר רמזו כן בלשון המשנה (ביצה מ.) 'אין משקין ושוחטין את המדבריות' [הצאן הרועות במדבר, ואסור לשוחטן ביו"ט משום מוקצה], והקשו בגמרא 'למה לי למימר משקין ושוחטין, והרי עיקר החידוש הוא שהם מוכנים מבעוד יום ואין בהם משום מוקצה ולכן מותר לשוחטם ביו"ט, א"כ למאי נפק"מ בזה ש'משקין ביו"ט', ותירצו, שחז"ל לימדונו שישקה את בהמתו מים קודם שחישתה, כי המים שהיא תשתה לפני השחיטה יסייעו להפריד ולהפשיט את העור מן הבשר. והדברים נראים כפלא, וכי זו תכלית כוונת רבותינו הקדושים - לתת עצה טובה לקצבים שישקו את הבהמות קודם השחיטה כדי שיוכלו להפשיט את

שלא שייך לפעול עבורך ישועה בדרך הטבע, אמנם כאשר] יודען זיצען צוזאמען, און זיי וויסען פון גארנישט קענען זיי אלץ בוקע זיין, ביז צום כסא הכבוד, [כאשר יהודים יושבים בצוותא חדא באהבה ואחזה ושלום ורעות יש בכוחם לבקוע כל המחיצות ולהגיע עד לכסא הכבוד], וממילא אין שום חידוש איך פעלו דבר ישועה ורחמים רבים. סה. ואדרבה אף אם פגעו בו אחרים יעביר על מידותיו, וישים אל ליבו מה שאמרו בגמרא (מגילה יב:) כי מרדכי הצדיק (בן יאיר בן שמעי) נולד רק בזכות שדוד המלך העביר על מידותיו ונמנע מלהרוג את 'שמעי בן גרא' שקילל אותו, מתוך האמונה 'כי ה' אמר לו קללי' (שמואל ב, טז ז), והרי שרק בזכות העברה על המידות והאמונה בה' נולד מרדכי ונצמחה הישועה.

לזוהר ביותר שלא לבוא לידי מכשול חלילה, ויצא שכתרו בהפסדו.

ופשיטא דבכהאי גוונא, עדיף טפי לסמוך על גדולי הפוסקים (יד אפרים הובא לקמן) דמה שאמרו 'עד דלא ידע' היינו עד ולא עד בכלל, וכן נקטו הרבה אחרונים (עי' באו"ח סימן תרצ"ה ובנו"כ שם) שהחוב הוא לשתות יותר מלימודו ותו לא, ולכן הרוצה להדר על עצמו ולהשתכר - אסור לו לעשות כן אלא אם הוא יודע בבירור שלא יפגע ולא יצער את חברו, אבל אם יש לו ספק ספיקא שמא לא יוכל להיזהר בכך אזי ברור שעדיף טפי שימנע בשב ואל תעשה מלהשתכר^ס.

בזכות זהירות זו יתברך ברוב הברכות כמו שהאריך ב'מטה משה' (תתרי"ב) עד כמה חוב גדול הוא להיזהר ולהישמר שלא תביא לו השתיה מצב של שכרות וזלזול ב'הלכות התורה' כנמילת ידים, ברכהמ"ז ותפילה, ומסיים שם - 'וכל היוצא בעקבי הרועים לעשות את כל המעשים האלה ע"פ דרכם (דהיינו בהירות שלא לבוא לידי מכשול ע"י השתיה), ושמחים בזכרם את כל הנסים אשר עשה ה' לאבותינו ומשבחים לשמו הגדול, כמוהם יהיו צאצאי מעיו וכל אשר חפץ ה' בידו יצליח'^{סח}.

שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כה"ג, ואיכא למיחש שמא יתן עיניו באשת חברו וכשיוציא את השם מפיו ירהרר בליבו להמית את בעלה כדי שיוכל להינשא לה, ע"כ אסרה התורה אלמנה לכה"ג, וממילא לא תעלה על ליבו מחשבת פיגול זו, שהרי לא תועיל לו מאומה (משא"כ על כהן הדיוט לא הוצרכו לאוסרה, כי הוא אינו יודע את השם המפורש, כדאיתא בירושלמי יומא פ"ג ה"ג, שהשומעים את השם מפי הכהן גדול היו שוכחים אותו בדרך נס, ואין בידם לגרום למיתת הבעל).

המתבונן בדבריו יחרד חרדה גדולה - כי במי ומתי אנו מדברים - ביום הכיפורים שהוא יום גדול נורא ואיום, ובכהן גדול המשרת לפני ולפנים בשעה שהוא מוציא מפיו את השם המפורש, היתכן לחשוב שבאותם רגעים נעלים יפול כ"כ לדיוטא התחתונה - לחשוב מחשבות און באשה עד כדי רציחה שיבוא להרוג את בעלה... אין זאת אלא מפני שככל שהאדם גדול יותר כך יש לו יצה"ר לעבור על עבירות חמורות יותר, כמו שאמרו (סוכה נב.) 'כל הגדול מתבירו יצרו גדול הימנו', והכי נמי כמה שהזמן גדול יותר כך מתגבר היצה"ר ומנסה להפיל את האדם לשאול תחתית^ס, לכן ביום הפורים שהוא גבוה מעל גבוה יש

סו. וכך אמר הגאון רבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל, שדברי חז"ל אלו לא קאי רק על האיש הגדול מחבירו שיצרו גדול הימנו, אלא גם על השעה והזמן, כי בזמנים גבוהים מתאמץ היצה"ר בכל כוחו לבלבל את האדם ולהביאו לידי טעות.

סז. הנני מאריך בכל זה, כי עיני ראו ולא זר, כאשר השתתפתי בשמחת שבע ברכות לחתן ביום הפורים, ובאמצע המשתה קם אחד מחבריו של החתן כטוב לכו ביין והזכיר לו 'מעשיו הראשונים' בפני קהל ועדה, ועתה מצא מקום לגבות את חובו, והגם שכלפי חוץ הראה החתן פנים שוחקות, אך ביודעי קאמינא שאחר הסעודה הסתגר החתן בחדר לפניו מחדר, ובכה בדמעות שליש מחמת הדברים הקשים כגידין שפצעו את רגשותיו כמדקרות חרב. ועתה נחזי אנו, וכי לזאת התכוונו חז"ל במצות 'עד דלא ידע', והלא לא יתכן שמצוה תביא את האדם לידי עבירה שחמורה כשפיכות דמים, על כן במקום דאיכא למיחש להכי פשיטא שלא ישתה יין כלל, ושב ואל תעשה עדיף. סח. יש שרמזו ענין זה במה שנהגו לומר איש לרעהו שלש פעמים 'שלום עליכם' בקידוש לבנה (עיין רמ"א או"ח תכ"ו ס"ב, ובנו"כ שם), כי כבר הפליגו חז"ל (סנהדרין מב.) ואמרו 'כל המברך על החודש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה', אמנם באותה שעה מזכירים לאדם, אכן זכית לאור גדול - הקבלת פני השכינה, אבל מעתה 'אל תעוף בשמים' ותשכח שיש עוד כמה אנשים החיים עמך בעולם הזה, אלא זכור נא את רעך, לנהוג בו בכבוד, לדרוש ולשאול בשלום חבריך שלש פעמים בסבר פנים יפות, להטיב לו כפי שידך משגת.

וכך פירשו נמי את לשון הברייתא (ברכות ט:): בזמן קריאת שמע של שחרית 'אחרים אומרים, משיראה את חברו רחוק ארבע אמות ויכירו', והרמז בזה, ד'קריאת שמע' הרי היא קבלת עול תרה ומצוות, ואף בשעה שאדם מקבל על עצמו עול תורה ועול מצוות עליו לראות את חברו, ושלא ישכח מחבריו וידידיו, ואוי לו למי שקיום המצוות גורם לו לזלזל בדברים שבין אדם לחברו, דבכהאי גוונא יצא שכתרו בהפסדו.

יותר מדאי, דפוק חזי מה עלה להם, [ונעתיק לשונו, כי אלמלא יצאו הדברים מפי גדול בתורה כמו ה'בית אפרים' לא היה אפשר לומר כן] 'ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה, לכך יש לזוהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע, ולא יעבור'.

זמבאן שענין השתיה בפורים היא לרומם את הלב מן הגשמיות והחומריות, ועי"ז יוכל בשר ודם להודות על הניסים ועל הנפלאות מתוך חרדה ושמחה, אבל המשתכר כשכרותו של לוט הרי הוא משבש את דעתו ואינו יכול להודות כלל, ולא עוד אלא שהוא עלול לבוא לידי איסורים חמורים, דהרבה שכרות עושה, וישקול מעשיו במאזני פלס ויזוהר כל אחד כפום שיעורא דליביה שלא יבא לידי עון רציחה בהלבנת פנים, כי לא יתכן שמצוה שבין אדם למקום תסתור את החלק שבין אדם לחבירו, ולכן כתיב בלוחות הברית (דברים פ, יא) 'שני לחת האבנים לחות הברית', ואמר רבי חנינא (תנחומא עקב י) 'לחת כתיב [חסר], שלא היו גדולים זה מזה, אלא שניהם שוין, והרמו ששניהם צריכים להיות שוים אצל האדם, הלוח הראשון שבו המצוות שבין אדם למקום והלוח השני שהמצוות שבו הן בין אדם לחבירו, ואי אפשר לקיים רק חלק אחד מהם, דתרווייהו תלויין אהדדי.

ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר, ומתן שכרה בצדו בעוה"ז, כמו ששינינו (פאה פ"א משנה א) 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא', וחדא מינייהו 'גמילות חסדים', ופירש שם הרא"ש כי הקב"ה חפץ יותר במצוות שיעשה בהם גם רצון הבריות, ממצוות שבין אדם לקונו.

וכך מפורש ב'כל בו' (סוף הל' פורים) 'חייב איניש לבסומי בפוריא סט, אבל לא שישתכר דהשכרות איסור גמור הוא, ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לג"ע וש"ד וכמה עבירות זולתם, אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח האביונים וינחם אותם, וידבר אל לבם, וזוהי השמחה השלימה'.

עוד סמך לכך, מדברי הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד ('יד אפרים' על השו"ע תרצ"ה בדברי הט"ז סק"א) בענין 'עד דלא ידע', ובתו"ד מבאר שיעור שתיה בפורים, וז"ל. 'ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה, שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב (תהלים קד טו) 'ויין ישמח לבב אנוש', ומחמת שיהיה שרוי בשמחה יהיה חרות ה' מעווו, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב וכו', לכן אין לו להשתכר יותר מדאי שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל, וזהו שאמרו 'חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע' - הק' 'עד' הוא 'ולא עד בכלל', ורצ"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע, שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חכמים לבסומי - כדי שיתן הלל והודאה, דכיוון שתתבלבל דעתו כל כך פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס, ואתבונן אליו בבוקר וראיתי כי נכון הוא'.

ובזה מפרש מדוע אחר מימרא זו של 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע' הסמיכו בגמרא את העובדא 'קם רבה ושחטיה לרבי זירא', והלא זה מעשה לסתור, דמהא משמע שאינו ראוי להשתכר, שהרי נגרם מזה מכשול גדול כל כך, אך להאמור כוונת הגמרא לומר שיש גבול בשתיה ואסור להשתכר

יש שביארו מה דאיתא בגמ' (שבת פט.) אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו (הקב"ה), משה אין שלום בעירך [פירש רש"י, אין דרך ליתן שלום במקומך], אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, אמר לו היה לך לעזרני וכו', שרמז גדול יש כאן, שגם מי ש'נמצא במרום' בעבודתו הנשגבה אף הוא צריך 'לתת שלום לאחרים' ולדאוג לבריות הנמצאות ב'זה העולם'... וזהו שאמר לו הקב"ה למשה 'אין שלום בעירך', כלומר שאף שהינך במרום ובשמים ממעל אך עדיין עליך להחזיק 'במנהג העולם' שצריך להאיר פנים איש לרעהו ולעזור ולסייע להם בכל צרכיהם.

סט. צדיקים אמרו, שעל כן דייקו חז"ל בלשונם ואמרו 'מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', ולא אמרו 'לבסומי ביין', כי חובת האדם לשמוח עם יום הפורים עצמו, ולא יהא היין אלא כאמצעי לסלק את העצבות והדאגות המסובבים אותו כל ימות השנה, ותהיה השמחה בעיצומו של יום.

זיהי רצון, שנזכה לקבל מאת הבורא יתב"ש משלוח מנות ומתנות^ע, שפע רב וכל מיני ישועות, ובקרוב בימינו נזכה לנאולה השלימה, ובקרוב נראה 'מגילת הגלות' הארוכה כיצד הכל היה לטובה ולברכה, כדברי הרה"ק מקאצק זי"ע שמכל הצרות של כלל ישראל נכתבה מגילה, כגון מגילת אסתר בימי אחשוורוש ומגילת אנטיוכוס בימי היוונים, והתברר לבסוף שהכל היה לטובה, ומי יתן וכבר נזכה לראות את ה'מגילה' מן הגלות המר הזו, ונראה עין בעין דכל מה דעבד רחמנא היה לטובה....

ע. כה אמר הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע (בי"ז אדר, יומא דהילולא של אביו הרה"ק הפחד יצחק מבאיאן זי"ע) הנה בני ישראל קיימו בפורים העעל"ט מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, וב'ירושלמי' (ר"ה פ"א ה"ג) איתא שהקב"ה מקיים כל התורה כולה, וא"כ, אף מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים מקיים הקב"ה, והרי זה פשיטא שאם בני ישראל ראויים שישפיעו עליהם כל טוב אין זה נחשב כ'מתנות', ומתי נחשב להם כ'מתנה' – כשאינם ראויים... אז יתן להם הקב"ה בתורת 'מתנות לאביונים' בני חיי ומזוני, עכל"ק.